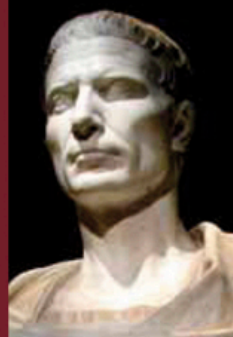

KAREL RICHTER

Ave Caesar I

CESTA VZHŮRU
(100–62 př. n. l.)

EPOCHA

POLOZAPOMENUTÉ
EDICE
**Polozapomenuté
války**
VÁLKY

Ediční rada edice Polozapomenuté války

doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc. (Ústav dějin UK a archiv UK)

prof. PhDr. Radek Fukala, Ph.D. (FF UJEP Ústí nad Labem)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií
a žurnalistiky)

PhDr. Petr Hofman (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR)

prof. PhDr. Martin Kovář, Ph.D. (FF UK, ředitel Ústavu světových dějin
na FF UK)

prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc. (FF UK a Technická univerzita Liberec)

PhDr. Karel Richter, CSc. (předseda Klubu autorů literatury faktu)

prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc. (FF UK, Ústav světových dějin)

POLOZAPOMENUTĚ
VÁLKY

EDICE

KAREL RICHTER

Ave Caesar

CESTA VZHŮRU
(100–62 př. n. l.)

ŽIVOTNÍ DRAMA GENIÁLNÍHO
VOJEVŮDCE A STÁTNÍKA

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Karel Richter, 2014

Cover © Karel Kárász, 2014

Drawings © Martin Ďásek, 2014

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2014

ISBN 978-80-7425-210-5

OBSAH

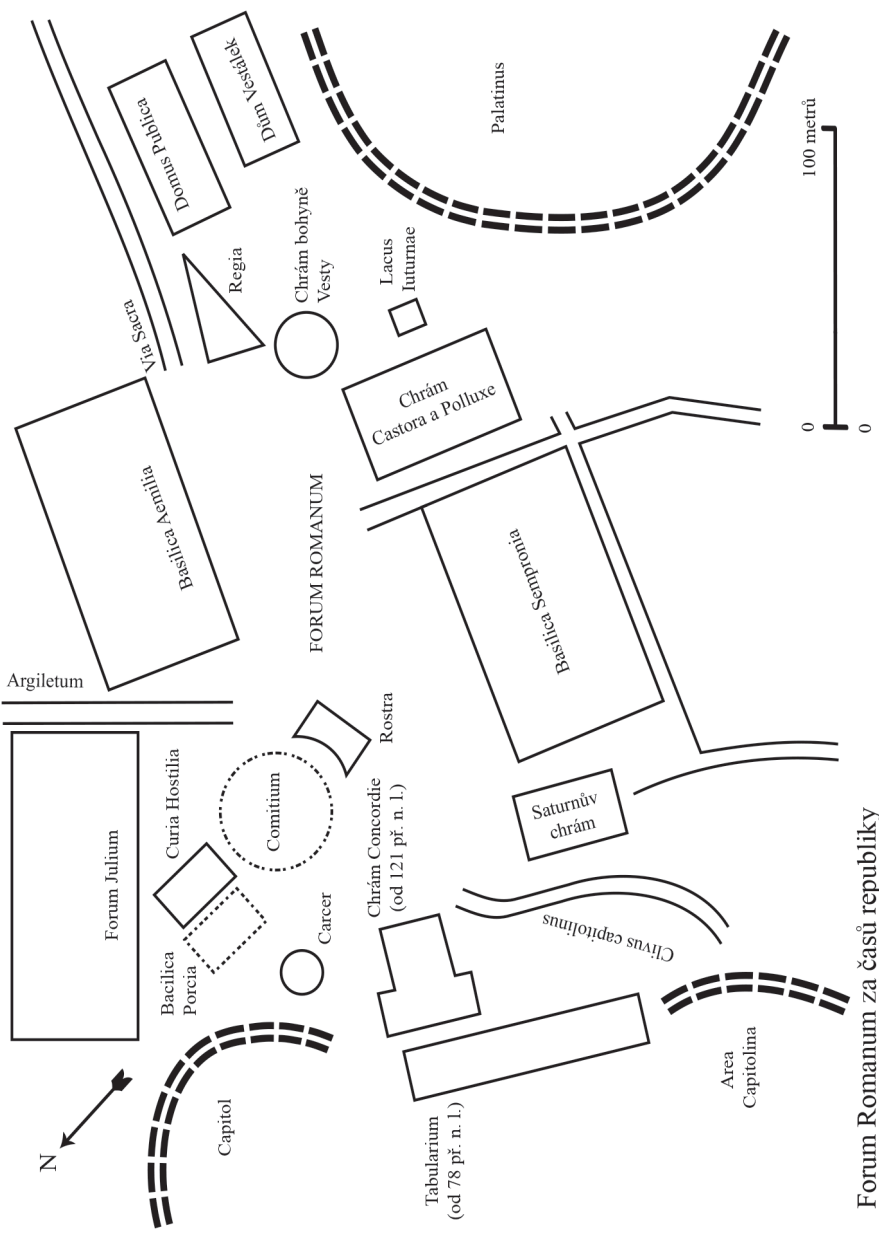
Vražedné spiknutí	12
Konečně syn	23
Soumrak republiky	29
Léta zrání.	46
Čas vichrnných událostí	51
Pochod na Řím.	63
Protisullovska revolta	68
Gaiova plnoletost	75
Válka s Mithridatem	88
Pomsta se blíží	97
Úspěšný vzdor	117
Asijské dobrodružství	125
Boje s piráty.	147
Návrat.	155
Svízelná cesta na Rhodos	178
Nenadálé události	199
Sertoriův odboj.	207
Opětné shledání.	210
Pontifex a vojenský tribun	215
Povstání otroků	224
Rivalita vítězů	238
Čekání v pozadí	247
Hispanská mezihra	257
Ve víru dění.	261
Mezi Pompeiem a Crassem	269

S pravomocí soudce.....	298
V čele kněžstva.....	309
Co chystá Catilina?	318
S kým jde Caesar?	335
Chronologie událostí.....	343
Literatura.....	345

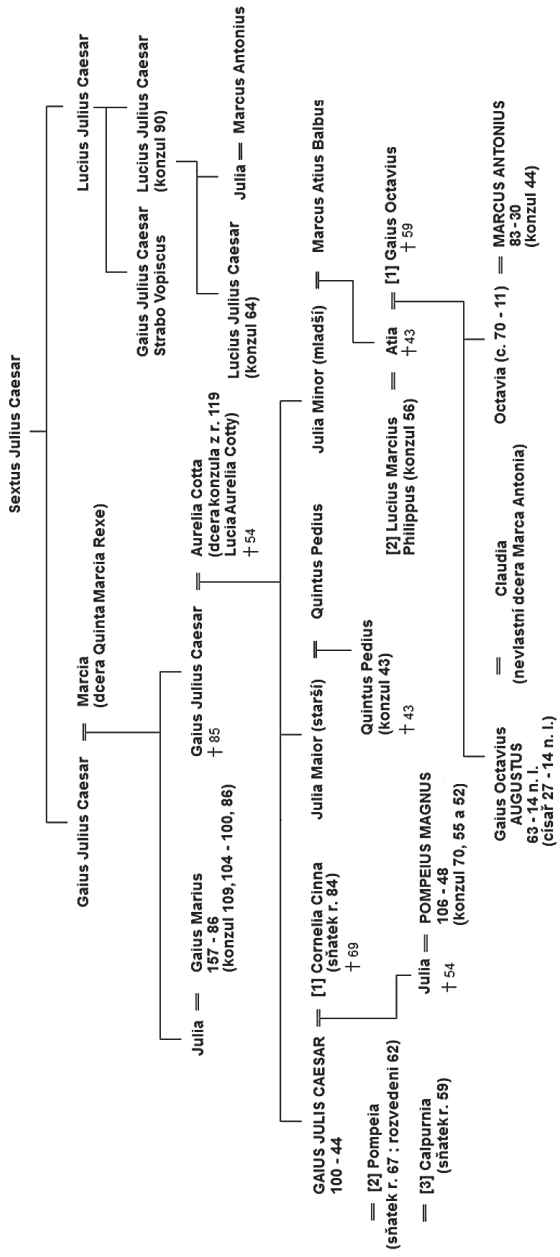
ITÁLIE

Římská Itálie

Forum Romanum za časů republiky

Rodokmen Gaia Julia Caesar

* Všechna data, pokud není uvedeno jinak, jsou před naším letopočtem.

VRAŽEDNÉ SPIKNUTÍ

Již několik let kolovaly v Římě i v celé Itálii pověsti o spiknutí proti všemocnému vojevůdci, konzulovi a diktátoru Gaiu Juliu Caesarovi, obávanému a uctívanému jako nikdo předtím. Nic určitějšího se však nikdy nepotvrdilo. Když Caesar v senátu obžaloval tribuny Marullu a Caesetia z šíření pomluvy, že usiluje o monarchickou samovládu, prohlásil, že sice zasluhují smrt, ale že bude spokojen, budou-li pouze zbaveni úřadu. Namísto vděku ho Marullus počal, jak dosvědčuje Appianos, hojně pomlouvat, že si přeje královský titul a že se o jeho dosažení také již několikrát pokusil a stal se nakonec skutečným tyranem. Tribunský úřad byl ovšem posvátný a nedotknutelný podle starobylého zákona a přísahy, takže se Caesar postihem tribunů dopustil provinění, jež ve veřejnosti vzbudilo pobouření. Sám si uvědomoval, že kromě obdivovatelů a stoupců má i nemálo nepřátel. Až do začátku roku 44 př. n. l. jeho bezpečí zajišťovala hispánská osobní stráž, jejichž služeb se vzdal, když mu senát složil přísahu věrnosti zároveň s nabídkou vytvoření nové dobrovolné osobní stráže z ozbrojených senátorů a equitů. Nabídka však přičiněním odpůrců vyzněla naprázdno.

Zato spiknutí s cílem jeho svržení nabývalo čím dál určitější podoby. Svorně sdíleným motivem jeho účastníků byl nesouhlas, že Caesar jako jediný třímá v rukou natrvalo moc tak velkou, že to vylučuje trvání svobodné republiky. Místo toho, aby stát řídili každoročně volení magistráti, kontrolovaní senátem, který schvaluje zákony na základě svobodných debat, Caesar činí důležitá rozhodnutí, i když namnoze správná, samojediný, podle své libosti, nanejvýš se svými nejbližšími rádci, za zavřenými dveřmi své pracovny, bez vědomí senátu.

Snažil se sice zachovávat vnější tradiční vzhled republiky, jenže magistráti nebyli již voleni, ale jím jmenováni. Senát se sice scházel k debatám, ale usnášel se vždy v souladu s Caesarovou vůlí. On to také byl, kdo Caesarovi navrhl a odhlasoval většinu nebetyčných poct. Soudy sice nadále dbaly na dodržování zákonů, ale zákony se shodovaly s Caesarovým přáním a poroty tvořili nyní výhradně představitelé senátorů a equitů. Sullovo nařízení, že z jedné třetiny mají být složeny ze zástupců veřejnosti, tribunů aerarii, Caesar zrušil. Třebaže se obvykle

vyznačoval zdvořilostí a vlídným jednáním se snahou vyhovět prosebníkům a odpouštět kajícím provinilcům, během let, kdy velel legiím, si zvykl vydávat příkazy, které se okamžitě plnily. Jako konzulovi a diktátoru se mu čím dál častěji stávalo, že neovládl netrpělivost při průtazích vyvolaných vyvracením nejnepřátelnějších námitek proti svým rozhodnutím, osopoval se na oponenty a podléhal výbuchům zlosti, zvláště když přitom narážel na neochotu či neschopnost. Senátoři mu měli za zlé povýšenecké chování. Když se například k němu dostavili, aby mu sdělili senátní nabídku nových poct, jeho ani nenapadlo, aby povstal ze svého zlateného křesla a srdečně je pozdravil. Vyvolávalo to dojem, jako by pohrdal důstojností senátorského stavu. Příčinou jeho mimovolné nezdvornosti mohla být i nechuť přijmout nějaké další pocty, jež sám pokládal za nadbytečné dráždění veřejnosti, anebo že se o něj pokoušela zavraždit věšticí epileptický záchvat, jemuž se snažil čelit úporným soustředěním vůle k jeho potlačení.

Nespokojenci sdružující se s úkladnými spiklenceckými záměry stáli v době občanské války většinou na Caesarově straně a zastávali namnoze vysoké funkce. Třeba takový Gaius Trebonius. V galské válce se účastnil bojů jako legát, později řídil obléhání Massilie. Po svém návratu ze Španělska jej Caesar v roce 45 př. n. l. odměnil úřadem konzula. Již tehdy přesto sprádal pavoučí síť proticaesarovského spiknutí a v opatrném rozhovoru zjišťoval, zda by se k němu nebyl ochoten připojit i Marcus Antonius, který se dočasně ocitl u Caesara v nemilosti. Antonius však zachoval diktátorovi neoblomnou věrnost.

Překvapivě se k spiklencům přidal tehdy jedenačtyřicetiletý Caesarův oblíbenec Marcus Junius Brutus, jehož matka Servilie byla velkou Caesarovou láskou a jehož sám Caesar pokládal za svého syna. Neměl nejmenší osobní důvod k nenávisti. Vždyť Caesar mu odpustil příklon k Pompeiovi, jmenoval ho správcem Galie Předalpské a poté římským městským praetorem. Brutus, jak dosvědčuje Plutarchos, měl ve všem účast na Caesarově moci, pokud si to jen přál. Kdyby byl chtěl, mohl být prvním z Caesarových přátel a mít na něj největší vliv. Avšak městským praetorem si přál být i jeho švagr Cassius, manžel jeho sestry a Caesarovy chvilkové milenky Junie Tertie, proslavený úspěchy ve válce s Parthy. Cassius dostal sice jinou praeturu, ale v hněvu nad tím, že v Římě byla dána přednost Brutovi, neusmířen obdrženým praetorstvím, zanevřel

na Caesara. Ale i na Bruta, jehož se navíc snažil poštvat proti Caesarovi neustálým nabádáním, aby se nedal zaslepit kouzly Caesarovy přízně, aby se vystříhal přátelství s tyranem, který nechce odměnit jeho ctnost, ale zlomit jeho sílu a zničit jeho samostatnost, s cílem učinit z něho svůj nástroj.

K Brutově účasti na spiknutí přispěly i vnější vlivy připomínající hrdou rodinnou tradici. Jeden z jeho předků údajně roku 509 př. n. l. svrhl a vyhnal posledního římského krále, a umožnil tak založení republiky. Jako odchovanec helenistické filosofie pokládal Marcus Junius tyranii za nesnesitelné zlo. A když se na soše jeho předka Bruta pojednou objevily nápisy: „Kéž bys byl ještě dnes mezi námi!“ a „Kéž by žil Brutus!“ a když na svém praetorském křesle nacházel lístky se slovy „Brute, ty spíš!“, nebo dokonce „Ty nejsi Brutus!“, uvědomil si, že se po něm žádá, aby se v duchu rodového odkazu přičinil o odstranění Caesara, který se stal tyranem.

Když se Cassius jednou v kruhu přátel zeptal, co soudí přítomní o způsobu svržení Caesara, shodli se na jeho zavraždění. Usoudili přitom, že k provedení takového plánu je spíše než síly a odvahy zapotřebí, aby se na aktu zabití podíleli všichni bez výjimky, ovšem ten, kdo zasadí první ránu, musí být muž proslulého jména prokazujícího spravedlnost tohoto činu. Kdo jiný by to mohl být než Marcus Brutus? Bylo jasné, že neujme-li se Brutus vedoucí role v této akci, nebudou mít ostatní účastníci spiknutí dostatek odvahy k činu, který by jim mohl být vytykán jako zločin vraždy. Celý svět by byl jistojistě přesvědčen, že kdyby šlo o vznešený a poctivý vlastenecký záměr, neodřekl by účast na něm Brutus, synovec strážce mravů Catona a potomek Lucia Iunia Bruta, který před více než čtyřmi sty padesáti lety svrhl vládu krále Tarquinia Zpupného a vyhnal všechny jeho stoupence z Říma.

Cassius uznal opodstatněnost vyslovených názorů a vydal se za Markem Brutem, i když mezi nimi nepanovala přílišná shoda. Vybídl ho, aby zapomněli na vše, čím kdy jeden druhému ublížil, a v přátelském rozhovoru, který se rozpředl, se ho otázal, zda se zúčastní zasedání senátu 1. března. „Dozvěděl jsem se,“ dodal, „že na něm chtějí Caesarovi přátelé podat návrh, aby byl Caesar provolán králem.“

„Já se nezúčastním,“ odvětil odhodlaně Brutus.

„Ani já, ale co kdyby pro nás poslali, takže bychom museli přijít?“

„Pak bych nemohl déle mlčet. Mou povinností je hájit svobodu a třeba pro ni zemřít.“ Cassius vyskočil ze židle: „Žádný Říman nesmí připustit, abys zemřel. Cožpak nevíš, Brute, jak se věci mají? Domníváš se snad, že lidé, kteří zasypávají tvou soudcovskou stolicí lístky, přicházejí od tkalcovského stavu nebo od prodejního pultu? Netušíš, že to jsou nejlepší muži ve státě? Od jiných praetorů žádají tito lidé dary, hry nebo gladiátorské zápasy. Ty máš povinnost vůči svým předkům! Od tebe žádají nejlepší občané, abys svrhl vládu tyрана. Jsou odhodláni s radostnou myslí všechno pro tebe podstoupit, předstoupíš-li před ně tak, jak od tebe očekávají a jak po tom touží.“ Pak Bruta, podle historických svědectví, objal, rozloučil se s ním a odebral se zpět ke svým přátelům. K nim patřil i Quintus Ligarius. Jako bývalý stoupenec Pompeiův byl obžalován, ale Caesar mu udělil milost. Přesto Ligarius zůstal jeho zarytým nepřítelem. Dychtivě se účastnil spikleneckých porad. Když jednou pro nemoc nemohl přijít, Brutus ho navštívil. „Ligarie,“ oslovil ho, „teď není čas na stonání!“ Ligarius se nadzvedl na loži, uchopil Bruta za ruku a pronesl rozhodným hlasem: „Brute, jestli pomýšlíš na to, co je hodno Bruta, jsem zdrav!“

K spiklencům se přihlásil i Markův jmenovec Decimus Brutus, který v Caesarových službách za galského tažení zbudoval válečnou flotilu, s níž zlikvidoval loďstvo Venetů. Spráhl se s nimi také legát Galba. Spříseženci, jichž bylo celkem přes šedesát, se pokusili získávat další spolupachatele navazováním kontaktů s předními aristokraty, k nimž měli důvěru. Zvlášť se zaměřovali na odvážné podnikavce, kteří se v touze po zisku nebáli ani smrti. Svěřovali se jim se svým vražedným záměrem a přemlouvali je k spoluúčasti. Vedli nadšené řeči o svobodě a přesvědčovali sebe i jiné, že ji mohou obnovit pouze zabitím Caesara. Exkonzula Cicerona pro jeho opatrnickou bázlivost nechali stranou, stejně jako epikurovce Statilia, jenž vyslovil mínění, že moudrý člověk, posuzující věci rozumně, nemá mravní povinnost vrhat se do nepokojů a záhuby pro zebřavý dav a bláznů. Favonius je varoval, že občanská válka, která by mohla z jejich činu vzejít, by byla horší než nezákonná monarchie. Labeo se nejprve zdráhal souhlasit se spoluúčastí, ale když si všechno znovu rozvážil a patrně dospěl k závěru, že by mu mohla vynést i kariérní vzestup za nově nastolených poměrů, rozhodl se k spiklencům nakonec s radostí připojit. Představovali si, že po Caesarově smrti se obnoví staré pořádky,

úřady opět budou pracovat podle starých republikánských zákonů, Řím bude spravován senátem a svobodně volenými magistráty. Uvažovali o Cassiově návrhu zabít pro jistotu i Caesarova spolukonzula Marka Antonia, ale Brutův nesouhlas je přiměl od tohoto záměru upustit.

Jednu chvíli Caesar pojal proti Brutovi podezření, neboť k jeho sluchu se v neurčitých náznacích doneslo, co se proti němu pod jeho vedením chystá. Obával se, jak tvrdí Plutarchos, jeho hrdého smýšlení, jeho obliby a velikého okruhu přátel, ale věřil jeho čestné povaze. Jeho názor na Bruta vyplývá z výroku proneseného v kruhu přátel, když kdosi z nich vyslovil podezření, že Antonius a Dolabella jsou spiklenci: „Netřeba se obávat dobře živených, krásně načesaných mužů, ale bledých a hubených.“ Všem bylo jasné, že má na mysli Bruta a Cassia. Na hlasité upozornění, že si má přece jen dát pozor na Bruta, mávl rukou: „Nemyslíte, že Brutus raději počká na mé dožití?“

Brutus byl člověk mírné, nenásilné povahy. Nacházel zalíbení v umění, vědě a historii. Jeho názory hluboce ovlivnil řecký filosof, historik a teoretik státu Polybios, zanícený obdivovatel římské moci a velikosti. Připisoval jí vyspělosti římské ústavy jako účelného skloubení prvků zřízení monarchistického, aristokratického a demokratického. Tuto vyspělou ústavu doživotní diktátor potlačoval a likvidoval. Proto se Brutus nakonec přiklonil k plánům na odstranění Caesara, jež uznal za nezbytné k záchraně a obnově funkce římské ústavy.

Radikálním a zcela bezohledným strůjcem atentátu byl ovšem Cassius. Člověk zlostné povahy, schopný nenávidět každého, kdo měl větší moc než on. Získal pověst vojensky zdatného velitele, bezcitně chtivého majetku a moci. Caesar mu sice prominul příslušnost k pompeiovcům a svěřil mu úřad praetora, ale neskrýval, že si ho nijak neváží, což přičinilo Cassiovu nevraživost vůči němu.

Caesarovi nutno přiznat, že ačkoli se nacházel v postavení samovládného diktátora na úrovni monarchy a byl spiklenci nazýván tyranem, neuchyloval se k tyranským krutostem a svou moc používal v podstatě pro obecné dobro. V republice po ukončení občanské války jeho zásluhou zavládl mír a stát byl nesporně spravován lépe než v uplynulých desetiletích, i když se diktátor uchýloval k účelnému porušování tradičních forem. Pokládaje republiku za prázdný pojem, neuvědomoval si, že pro mnohé občany jakkoli užitečné změny staré fasády jsou s nevolí

přijímanou vládcovskou svévolí. Podcenil nebezpečí opozičních úkladů. Opatření k zajištění své bezpečnosti odmítal tvrzením, že nejlepší ochranou je vděčnost spokojených občanů a že rozhodně nemíní žít ve strachu pod neustálou ochranou.

V předjaří roku 44 př. n. l. začínali mít spiklenci naspěch. Věděli, že se Caesar chystá v souvislosti s tažením proti Parthům již 18. března opustit Řím, a bylo jim jasné, že až se po několika letech vrátí do Říma jako vítězný dobyvatel světa, nebude už síly, která by ho mohla svrhnout z trůnu.

Den před 15. březnem v mramorové budově pompeiovské kurie, kde se mělo nazítří sejít slavné shromáždění 900 senátorů, otroci s košťaty a hadry pečlivě uklízeli všechny prostory, aby nikde ani smítko nehyzdilo vznešenou nádheru sídla římské zákonodárné moci. Zaznamenané je, že město sice kypělo svým obvyklým každodenním ruchem, ale ve vzduchu vonícím již jarem bylo cítit podivné napětí, jehož příčinu znalo jen šest desítek zasvěcenců. Z háje prostírajícího se poblíž kurie v jedné chvíli zazněl pronikavý ptačí křik. Jacísi rozběsnění černí ptáci tam pronásledovali pěničku s vavřínovou snítkou v zobáčku. Přímo nad kopulí kurie ji dostihli a vrhli se na ni, létalo peří a rozervané, krvavé ptačí tělíčko dopadlo na dlažbu.

Ve večerních hodinách toho dne se diktátor, božský Gaius Julius Caesar, se svým tajemníkem a několika ozbrojenými otroky, oblečen v prosté občanské tóze, vypravil pěšky ze svého pontifikálního paláce do nedařlé vily Marka Lepida, kam byl pozván na večeři. Bez osobní stráže. Jako by si nepřipouštěl, že by ho někdo z odpůrců, o jejichž spiklencích úkladech leccos věděl, mohl za tmy přepadnout. Spoléhal se natolik na svou sílu a obratnost v zacházení s dýkou ukrytou pod šatem?

Měl výbornou náladu. Po srdečném uvítání hostitelovou rodinou se sami dva s Lepidem, doprovázeni tajemníkem, jemuž byl Caesar zvyklý diktovat záznamy, dopisy, příkazy a vzkazy, odebrali do jídelny. Pohodlně uvelebeni na lehátkách u stolu s pestrým výběrem služebnictvem příčinlivě servírovaných pokrmů, zapíjených hojnými doušky vína, v důvěrném rozhovoru o vnitropolitické situaci začali probírat, co se dá čekat od zítřejšího senátního zasedání. Caesar přitom chvílemi zaměstnával tajemníka okamžitými nápady, co komu nařídít či vzkázat. Zítra se nejméně na tři roky rozloučí s Římem, kde ho zastoupí Lepidus ve spolupráci s Markem Antoniem. Řeč se stočila k hrozbě atentátu, o němž si už

řadu dní šuškalo celé město. „Proč rázně nezakročit?“ tázal se Lepidus. „Pozatýkat všechny podezřelé! Ulomit hrozícímu meči hrot!“ Caesar otázku odbyl mávnutím ruky. Nechtělo se mu o tom hovořit. Za dva dny odjede z Říma, a Lepidus jako jeho zástupce ať se spiklenci naloží, jak uzná za nutné. Věštec Spurinna sice Caesarovi radil, aby si dával pozor na letošní idy, které připadají na zítřek, ale jemu se nechtělo zatěžovat si před odjezdem hlavu jinými starostmi než válečným tažením, jehož zahájení ho čekalo již za čtyři dny.

„Přesto buď ostražitý, božský Gaie Julie!“ nabádal ho Lepidus.

„Pcha,“ uchechtl se Caesar. „Kdybych se bál smrti, nemohl bych jít do války. Tam ji budu mít za zády každý den. Jsem na její blízkost už zvyklý.“

„Není smrt jako smrt,“ prohodil Lepidus. „Každá je jiná. Jaké bys, mimochodem, dával přednost, když už by tě měla dostihnout?“ Caesar se krátce zamyslel, než břitce odpověděl: „Nečekané a okamžité.“

V dobré míře odešel se svým doprovodem domů. Manželka Calpurnie už spala. Tiše ulehl vedle ní. Kolem půlnoci se podle Plutarchova líčení s úlekem probudil. Prudký závan větru totiž náhle rozrazil okna i dveře a do ložnice se zvenčí linulo bledé měsíční světlo. Opatrně zavřel okenice i dokořán rozchlípené dveře a znovu ulehl, tak aby nevzbudil Calpurnii ponořenou do hlubokého spánku. Snažil se znovu usnout, ale vyrušil ho tichý vzlykot. Manželka ve spánku plakala, zřejmě pod dojmem nějakého děsivého snu. Sám usnul až po delší době neklidným spánkem s ošklivými sny.

Časně ráno vstal a chystal se k odchodu do senátu. Calpurnia jen v lehké noční říze za ním přiběhla do koupelny, kde se po obvyklé osvěživé lázni ve studené vodě svěřil rukám svého osobního holiče a kadeřníka. Byla uplakaná a úpěnlivě ho prosila, aby zůstal doma. Zdál se jí hrozný sen. „Viděla jsem, jak se zřítíl štít našeho domu a tebe, Gaie, probodli nějaký pochopové mečem!“ Oblečen již do svého nachového roucha, červené boty na nohou, strnul na místě v zamyšlení. Plačící Calpurnia se mu věšela na šiji. „Nechod' nikam, Gaie, bohové nás varují!“

„To je divné,“ řekl, „mně se také zdálo něco, čemu nerozumím. Vznášel jsem se nad oblaky a snažil se podat ruku Jovovi. Nevím, co by to mohlo znamenat.“

Calpurnie se chvěla rozrušením. Caesar ji ještě nikdy neviděl v tak usouzeném, zbědovaném stavu. Povolali domácího věštce, aby jim vyložil, jaká znamení vyrozuměl z ranní oběti. „Ta nejhorší,“ odpověděl s truchlivě vážnou tváří. „Jsou předzvěstí nešťastných událostí.“

Caesara jeho slova utvrdila v pocitu, že jde o božská varování, která nelze nebrat vážně. Rozhodl se poslat pro Marka Antonia a požádat ho, aby dnešní zasedání senátu z moci konzula odložil.

Senát byl svolán do Pompeiovy velké zasedací síně. Jeho členové se sešli téměř v úplném počtu devíti set. Všichni už seděli na svých místech a s napětím očekávali příchod božského Julia. Jednací síně se začal zmocňovat neklid. Většina vycítovala, že se něco důležitého chystá, i když se nevědělo nic určitého. Proslýchalo se, že bude vznesen návrh přiznat Caesarovi královský titul v mimoitalských provinciích s právem nosit diadém kdekoli, na souši i na vodě.

Spiklenci podléhali nervozitě. Co se stalo, že stále nepřichází? Snad nebyl, u všech bohů, jejich záměr prozrazen? Pověřili Decima Brutu, Caesarova osvědčeného námořního velitele, aby se spěšně vypravil do Caesarova sídla a zjistil příčinu, proč se diktátor dosud nedostavil. Měl ho přesvědčit, že nemůže nechat čekat senátory, kteří se sešli na jeho pokyn k projednání důležitých věcí před jeho odjezdem.

Caesar mu sdělil, že nepříznivá znamení ho nutí zasedání odložit. „To není možné!“ zvolal rozčileně Brutus. „Cožpak se mohu vrátit do kurie a čekajícím senátorům oznámit, že mají jít domů a přijít znovu, až se tvé manželce Calpurnii a tobě, Imperátore, bude zdát něco příznivějšího? Chceš-li již shromážděné zasedání senátu odvolat, měl bys před ctihodné otce senátory předstoupit a sám jim svůj úmysl přednést a zdůvodnit.“ Po delší vzrušené debatě se dal Caesar přesvědčit. Řečeno slovy Philippa Vandenberg, „Byl si v té době vědom, že převážná většina je proti němu, a to nejen v senátě. Božský Julius se svému lidu odcizil, Římané mu již nerozuměli. K čemu by bylo dobré panovat světové říši bez poddaných? Historie učí, že bohové mohou být jen milováni nebo nenáviděni, trpěni jen zřídka. Co jiného muži rovnému bohům zbývalo než – tak jako ve snu – podat ruku Jovovi.“

Krátce předtím, než vstoupil do připravených nosítek s purpurovými závěsy, v atriu, vstupní hale sídelního paláce, spadla ze zdi jedna z plastik

předků. Později vyjde najevo, že toto zdánlivé zlé znamení způsobil úmyslně jeden z Calpurniiniých oddaných sluhů, aby pomohl své paní odvrátit pána od cesty do senátu.

Na ulici k Caesarovým nosítkům přistoupil jeden z přátel. V Římě usazený řecký učenec Artemidoros z Knidu. Podal mu papírový svitek s podrobným vypsáním všeho, co se mu podařilo zjistit o přípravách k atentátu. Naléhavě žádal, aby si Caesar okamžitě přečetl, co je tam napsáno. Gaius mu vřele děkoval a chystal se uposlechnout, ale v té chvíli jej oslovili další lidé, takže přečtení Artemidorova vzkazu pohříchu odložil na pozdější dobu. U nosítek se objevil věštec Spurinna, který ho nedávno varoval před březnovými idami. Caesar se neubráníl projevu spokojenosti, že věštba se nenaplnila. „Vidíš,“ zvolal na věštce, „březnové idy nadešly, a nic zlého se mi nestalo!“ Spurina nesouhlasně zamával rukama: „Neraduj se předčasně, pane, idy sice nastaly, ale ještě neskončily.“ Caesarovi ztuhl úsměv na rtech. Když před kurií vystupoval z nosítek, v sousedním amfiteátru se zrovna konaly gladiátorské zápasy, takže odtud zazníval vášnivý křik diváckých davů rozjitřených krvavou podívanou. Tříštil se o mramorové sloupy portálu senátních prostor, jimž vévodila Pompeiova socha, která byla po bitvě u Farsalu stržena, ale z Caesarova příkazu opravena a znovu postavena na své místo.

Před budovou čekající spiklenci Caesara licoměrně zdravili. Na schodišti ho uvítal spolukonzul Marcus Antonius, sličný statný muž, vynikající neochvějnou oddaností k imperátorovi. Decimus Brutus si uvědomil, že jeho přítomnost je vážnou překážkou chystaného atentátu. Konzul by Caesarovi určitě přiskočil na pomoc. Pod záminkou, že mu chce něco důležitého svěřit, ho proto spěšně odvedl stranou.

Caesar prošel sloupořadím kolem Pompeiovy sochy do jednací síně. Senátoři při jeho vstupu uctivě povstali a posadili se, teprve když zaujal své místo v zlatém křesle na mramorovém podstavci v čele sálu. Poté se začalo postupně dít, co bylo tajně domluveno. Škoda, že se Caesar nedostal k tomu, aby si přečetl Artemidorovo sdělení. Svitek zůstal zapadlý v opuštěných nosítkách. Odvíjející se drama popsal Appianos: „Spiklenci s ukrytými dýkami obklopili jako přátelský doprovod Caesara, který se usadil v křesle. Potom jeden z nich Tullius Cimber, před něj předstoupil a žádal, aby se směl vrátit jeho vypovězený bratr.“ Caesar váhal s odpovědí. Šlo o zarytého pompeiovice. Nakonec Cimberovu žádost s tímto

odůvodněním zamítl. Ostatní spiklenci se shlukli kolem a naléhavě žádali, aby žádosti vyhověl, dotýkali se ho a líbali mu ruce. Tu ho Cimber uchopil za purpurový plášť, jako by jej chtěl znovu naléhavě prosit, strhl mu ho z krku a táhl k sobě s křikem: „Nač čekáte, přátelé?“ Stržení pláště bylo smluveným znamením. Zezadu přistoupil k Caesarovi Publius Servilius Casca, roztrášený strachem z toho, co měl udělat. Povzbuzen upřenými pohledy hloučku, který se seskupil kolem, zvedl nakonec odhodlaně ruku s dýkou a bodl Caesara do krku či do ramene. Rána zasazená v nervozitě nebyla nijak hluboká. Caesar se se zasténáním otočil. „Zatracený Casco! Co to děláš?“ Hmátl po útočnickově dýce a pokoušel se mu ji vytrhnout z ruky. Snažil se přitom vstát z křesla, aby atentátníka srazil k zemi. Ten volal zoufale na pomoc svého bratra. To už se vzpamatovali z bázlivé strnulosti i ostatní a vrhli se s vytasenými dýkami a meči na Caesara, který se v rozčilení počal ohánět pěstmi. Bodali ho zběsile jeden přes druhého.

Celý zkrvavený rozrazil shluk vražedníků a rozběhl se k východu ze síně. Dostal se však jen k Pompeiově soše, kterou při zavravorání potřísnil krví prýstící mu z nespočetných ran. Když mezi pronásledovateli, kteří se hnali za ním, spatřil Marka Bruta, zvolal údajně, zdrcen jeho nevděkem: „I ty, můj synu?“ Vysílen úbytkem krve a zcela zmožen drtivým poznáním, že je obklopen tolika nepřáteli, které měl za přátele, a že mu nikdo nepřichází na pomoc, klesl na mramorovou dlažbu. A právě Brutus, který ho dostihl, mu v této chvíli bez nejmenších výčitek svědomí vrazil meč do břicha. Caesar v návalu sílící slabosti nadcházejícího umírání v tříštících se střepích vědomí shledával trpké poznání, že smrt, které doposud úspěšně unikal, ho přece jen dostihla. Ale i kdyby se jí to ani tentokrát ještě nezdařilo, jeho zklamání bylo tak velké, že by se mu stejně už nechtělo žít. Stačil si ještě cípem tógy přikrýt tvář. Už ani necítil, jak do něj ještě opožděně bodají ti, kteří to dosud nestihli učinit a nechtěli riskovat obvinění z opatrnického zajišťování nevinny nebo naopak upření podílu odměn za zásluhy.

Co se dělo dál? Výstižné líčení nabízí Adrian Goldsworthy v Caesarově životopise Život giganta: „Útok byl natolik náhlý a nečekaný, že se stovky senátorů ocitly zprvu v příliš velkém šoku, než aby někdo dokázal reagovat. Když byl čin dokonán a spiklenci stáli v neupravených oděvech, někteří zranění a všichni potřísnění krví, Brutus vyzval Cicerona, jenž nebyl do tajemství zasvěcen, aby se ujal vedení. V sále se však strhla

taková panika, že všichni ostatní senátoři včetně slavného řečníka Cicero prchali ven tak rychle, jak jen mohli. Ačkoli se jejich činu nedostalo takového přijetí, v jaké doufali, vyšli spiklenci, dosud opojení úspěchem, rovněž ven a zamířili vzhůru na Kapitol. Na tyči přitom nesli čapku, jakou si tradičně nasazovali osvobození otroci. Mělo to symbolizovat svobodu, kterou svým činem státu navrátili.“

Atentátníci, o jejichž činu Cicero prohlásil, že byl dílem mužných srdcí, ale pouze chlapeckého rozumu, zapomněli promyslet, co se má stát poté. Jak má být převzata moc. Neuvědomili si, že měli zneškodnit i diktátorovy výkonné orgány, konzula Marka Antonia a Caesarova zástupce Lepida. Oba se v první chvíli skryli ve svých vilách, ale nikdo je nezavil pravomoci, takže byli schopni zasáhnout do probíhajícího dění s využitím svých mocenských prostředků. Caesarova mrtvola měla být podle spikleneckých plánů původně hozena do Tibery, jeho jmění zabaveno a všechny jeho zákony a předpisy zrušeny. Atentátníci však z obavy před Antoniem a Lepidem nechali krví zbrocené tělo zavražděného diktátora ležet v kurii. Zdrčená Calpurnie později vyslala trojici otroků, kteří položili pánovu vychládající mrtvolu na nosítka a odnesli ji do paláce.

Naděje spiklenců, že Caesarova smrt vyvolá jásot a vděčnost lidu, se ukázala být velkým omylem. Řím se ponořil do napjatého ticha jako v omráčení. Brutus a Cassius se z Capitolu odebrali na Forum, aby z řečnické tribuny objasnili shromážděnému lidu důvody a význam svého činu. Ale dav nedával najevo žádné nadšení ani vděk.

Lepidus, který měl pod svým velením jednotky tábořící za městem, navrhl Marku Antoniovi, že vezme Capitol útokem a vrahy pozatýká. Antonius to odmítl, protože by tak Lepidus posílil své nadřazené postavení. Sám se soukromě se spiklenci dohodl na smířlivém řešení. Senát následujícího dne odhlasoval trvající platnost všech Caesarových zákonů a výnosů. Zároveň bylo schváleno usnesení, že Caesarovi bude uspořádán státní pohřeb 18. března na Foru.

Tak skončila strmě stoupavá životní cesta geniálního vojevůdce a státníka Gaia Julia Caesara v okamžiku, kdy dosáhl vrcholu slávy a moci. Byla to cesta muže z těch, kteří sice umírají jako všichni lidé, ale nepřestávají žít, dlouho, až nekonečně dlouho po své smrti. Ta jeho strmě stoupající cesta vzhůru ke hvězdám, provázená strhujícími ději, nepřestává již po dvě tisíciletí vzrušovat svět. Vydejme se po ní v jeho stopách.

KONEČNĚ SYN

Přicházel na svět ve stoleté, poněkud omšelé, ale stále ještě pohledné a pohodlně prostorné vile rodu Juliů. Ve vile s rozlehlou rozbujelou zahradou, plnou letitých stromů i okrasných keřů, s fontánami a mramorovými sochami, chráněnou cihlovou zdí. Stála na konci Ulice ševců v řemeslnické a kramářské čtvrti Subura, rozlezlé po úpatí pahorku Esquilinu. Porod byl v domě Juliů, jako v každé římské aristokratické rodině, slavnostní událostí, k níž se dostavilo plno pozvaných příbuzných, přátel a známých z patricijských vil, jimiž je terasovitě posázen svah Esquilinu až k vrcholu.

Za úmorného vedra, které dusí Řím, se hosté rozsadili porůznu v chladivém stínu cypřišů a pinií na mramorových lavičkách, měkce vyztlaných lehátkách, dřevěných sedačkách i v ozdobných křeslech, snaživě obsluhováni celým rojem otrokyň a otroků v krátkých tunikách. Pilně jim dolévají kampánské víno do stříbrných pohárů i chlazenou vodu do měděných měsidel k jeho ředění a nabízejí na mísách a podnosech ovoce i nejrozmanitější masité lahůdky v kořeněných omáčkách a lákavě vonící drůbeží pečení i všelike sladkosti a cukrovinky.

Do hlaholu rozjařených hlasů s výtrysky smíchu proniká horkem zmalátnělý štěbot ptáků a zurčení vodotrysku a z akátového loubí se nevtíravě linou sladké melodie vyluzované trojicí hudebníků. Splétají je ze souladných tónů flétny, loutny a šalmaje. Z nedalekého Fora Romana sem rušivě doléhá obvyklý každodenní halas. Přilétá i hašteřivý povyk ze sousedních několikapatrových činžáků, v nichž se tísní římská chudina, i pokřikování pasáků dobytka z lučiny prostírající se hned za zdí.

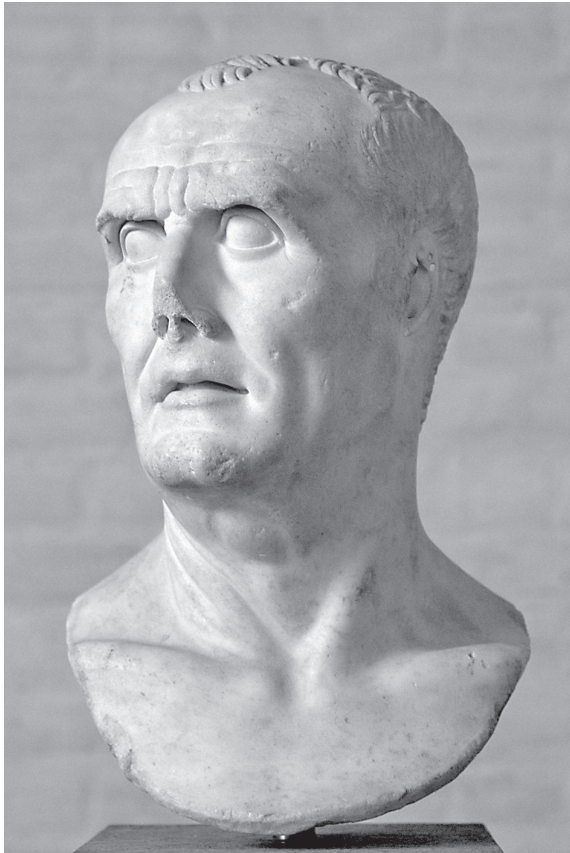
S napětím se čeká na zprávu z ložnice, kde ctihodná Aurelia, choť Gaia Julia Caesara, váženého magistrátního quaestora spravujícího městské finance, za pomoci porodní báby a v účastné přítomnosti hloučku nejbližších ženských příbuzných (neboť mužům včetně manžela je v těchto chvílích vstup přísně zapovězen), tety Julie a manželek bratranců, pod dohledem přivolaného lékaře s trpitelským úsilím a hlasitým sténáním naplňuje již potřetí v dosavadním průběhu svého manželství mateřský úděl. Po dvou dcerách, shodně pojmenovaných Julie s rozlišovacím přílastkem První a Druhá, se matka nyní upíná k naději, že tentokrát by

se jí mohl, ba dokonce měl už konečně narodit syn. Vždyť ženy nemají v Římské republice sebemenší naději, že by se mohly uplatnit nějak významněji než jako manželky a matky, popřípadě milenky veřejně činných mužů.

Aurelia, štíhlá a celkem hezká tmavovláška, s energicky modelovanou tváří, pochází ze zámožné a úspěšné, i když neurozené, plebejské rodiny Cottů. Její otec i děd byli svého času (v letech 144 a 119 př. n. l.) zvoleni do úřadu konzula s oprávněním následující rok se ve funkci prokonzula ujmout výnosné správy určené provincie. Téhož postavení mají možnost co nejdříve dosáhnout i tři její bratřanci senátoři Gaius, Marcus a Lucius Cottové. Aureliin nápadník Gaius Julius Caesar dobře věděl, jak výhodné bude pro něj pojmout Aurelii za ženu. Je sice příslušníkem vznešené patricijské rodiny, jejíž původ sahá až k bájnému Aeneovi, vůdci uprchlíků z Tróje, který byl údajně synem Anchisea, jinak zvaného Jules, a bohyně Venuše, ale vzdor starobylosti a polobožskému původu svého rodu se Juliové doposud nedomohli ani přílišného bohatství ani významnějšího společenského postavení. Sňatek s Aurelií, příslušnicí mohovité a politicky úspěšné plebejské rodiny Cottů, sliboval quaestoru Gaiovi Juliu Caesarovi kromě rozhojnění majetku i zlepšení vyhlídek na společenský vzestup. Vždyť plebejci, dožadující se vzhledem k své početnosti s nepominutelným důrazem a rozhodností větších práv a zvýšení podílu na moci, dosáhli počínaje rokem 367 př. n. l. výsady, že jeden z každoročně zvolených konzulů musí pocházet z plebejského rodu. Jedině plebejci se také mohou ucházet o značně důležitou funkci tribuna lidu, jichž se každý rok volí deset. Mají moc navrhopvat a vetovat zákony a svolávat shromáždění lidu. Ani Aureliinu otci nebylo jistě nikterak zatěžko svolit k jejímu sňatku s Gaiem Juliem, členem urozené rodiny, která sice neoplývá přílišným jměním ani zatím nevykazuje žádné větší politicko-mocenské úspěchy, ale patří nepochybně k vládnoucí nobilitě a spříznění s ní je zajisté slibné. Však otec Aureliina nápadníka zastával již úřad praetora, druhého nejvyššího úředníka v Římě, jednoho z osmi každoročně volených hodnostářů předsedajících soudům, které stíhají velezradu, zpronevěry, korupci, vraždy a jiné těžké zločiny, a jeho matka Marcia je dcerou Marcia Rexe, který byl praetorem v roce 144 př. n. l. Svou váhu pro rodinu dnešního hostitele má i příbuzenství s nejmocnějším mužem Říma, Gaiem Mariem, manželem jeho sestry Julie, který dnes rovněž

pocitl dům i rodičku svou přítomností. Proslavený vojevůdce, v tomto roce již popáté potvrzený v úřadě konzula, se dostavil v nezbytném doprovodu dvanácti liktorů, kráčejících všude před ním s odznaky jeho moci, svazky červeným řemením propletených prutů, z nichž trčí vyčnělé ostří sekery. Jsou zároveň i jeho tělesnými ochránci. I tady v zahradě se drží v jeho blízkosti, ale přitom dost daleko, aby se kolem něho mohli nerušeně shlukovat jeho ctitelé a stoupenci, k nimž patří snad všichni, kdo přijali pozvání do Caesarova domu. Vesměs straníci populárů.

Marius je muž přísného velitelského vzhledu s vysokým čelem, rozrytým vodorovnými vráskami a s impozantně tvarovanou lebkou, pokrytou

Gaius Marius

přilehlým porostem krátkých, silně prošedivělých řídkých vlasů. Zpod oblouků hustého obočí vyhlížejí pátravě bdělé, bystré oči, vyzařující rozhodnost a podmanivou vůli. Oděn v drahocenné bílé, kolmým rudým pruhem zdobené tóze, malebně zřasené, podkasané, na nohách červené sandály, kryjící nárt s řemínkovým kříženým šněrováním sahajícím až do půli svalnatých lýtek, sedí pohodlně usazen v zlaceném křesle, upíjí víno ze zlatého poháru a přitom zachmuřeně naslouchá švagrovi, který s využitím vzácné chvílky, kdy Marius osaměl, vymknuv se všeobecnému zájmu, přisedl, aby si mu polohlasem postěžoval. Nejspíš na to, že mu kdosi v senátu zlovolně odpírá právo účastnit se jednání, třebaže byl řádně zvolen jedním z dvaceti quaestorů a splňuje podmínku prokázání majetku ve výši milionu sestercí.

Marius odložil pohár a siláckou paží objal švagra kolem ramen.

„Je mi to jasné, Gaie. Někdo si nepřeje, aby se rozrůstal počet mých stoupců v senátu. Ale tvá chvíle přijde. Ujišťuji tě. Během několika dnů budeš zvolen praetorem. Já se o to postarám. A jako druhý nejvyšší úředník Římské republiky vstoupíš do senátu uctivě vítán i těmi, kdo mě, a tím i tebe, nemají v lásce. Budou si přitom dávat bedlivý pozor, aby svou nelásku nedali seabeméně najevo. Dokonce se vynasnaží, aby jim ani nebyla vidět na očích. Jen dočkej času, Gaie a buď bez obav! Teď si tím nebudeme zatěžovat hlavu. Dnes máme důvod k radosti. Tebe tvá žena Aurelie tě učiní potřetí otcem a mě strýcem. Napijme se na její zdraví! Ať všechno proběhne tak dobře, jak si všichni přejeme!“

Hovor i smích v zahradě Juliových náhle utichá. I nástroje hudebníků se naráz odmlčely. Z atria vyběhla radostně vzrušená otrokyně. S rozpaženými rukama sbíhá po mramorových schodech a volá vysokým hlasem: „Syn! Syn! Je to syn!“

Za ní se na terase s balustrádou objevil řecký lékař v bílé tóze oděné přes modrou tuniku s cípem přehozeným přes levé rameno. S širokým úsměvem vousaté tváře přizvukuje.

„Ano, je to syn. Narodil se bez nejmenších komplikací. Radujme se vespolek!“ Na dotvrzení jeho slov se z nitra domu ozývá pronikavý dětský křik.

Propukl hlučný jásos. Hosté se překotně hrnou k šťastnému otci, aby mu blahopřáli. Gaius Julius, statný, tmavovlasý muž středního věku s mužnou sympatickou tváří, slzí dojetím. I když ví, že ho nyní ještě čeká

zvykový rituál, jehož vykonání mu teprve dovolí oddat se otcovské radosti zcela a naplno. Porodní bába omyje novorozeně vodou, položí je na mozaikovou podlahu vystlanou koberci a pečlivě prohlédne dětské tělíčko, aby zjistila, jestli je v dokonalém stavu, bez jakékoli vrozené vady či porodního poškození. Teprve potom je na rodičích, matce, a zejména otci, aby se vyslovili, zda dítě přijímají za své. Až poté je porodní bába zvedne a ukáže všem hostům, kteří už přispěchali do atria s fontánkou a bustami předků.

Otec, jemuž se splnila nejnáročnější tužba, oznamuje slavnostně rozzechvělým hlasem, že jeho rodina se právě rozrostla o syna, jemuž podle rodové tradice bude dáno jméno Gaius, jaké od nepaměti přísluší prvorozeným synům rodu Juliů, a k jejichž jménu se od časů druhé punské války zásluhou hrdinského činu jednoho z předků připojuje přídomek Caesar. Onen Julius, jak se všeobecně ví, v jedné z bitev s Hannibalovými Puny, jíž se zúčastnil jako praetor v čele svých kohort, zabil punského bojového slona rozrážejícího jejich šik a rozdupávajícího vojáký. Vysloužil si tak přídomek Caesar, což je punský název pro slona.

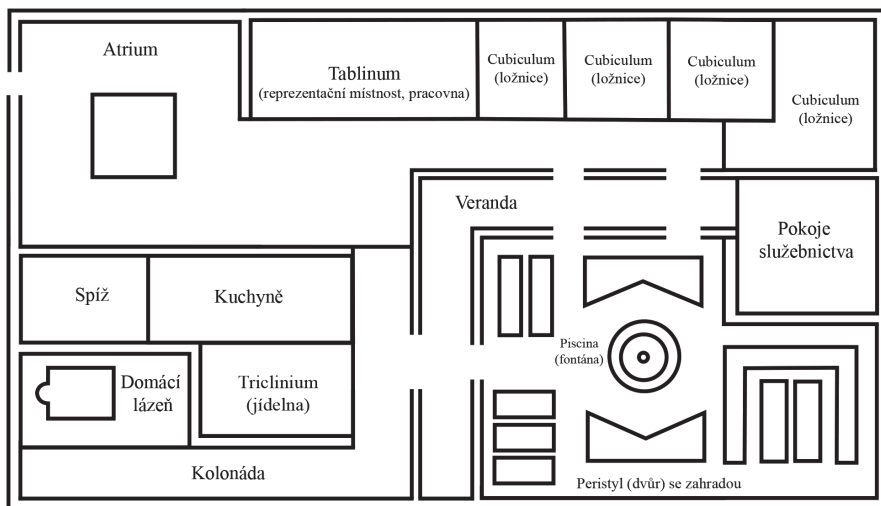
Určený otrok zatím již zapálil oheň na domácím oltáři se sochou bohyně Venuše, jež je v domě Juliů uctívána jako pramáti rodu. Všichni přítomní s očima upřenýma na oltář polohlasně odříkávají zbožnou modlitbu k bohyni, aby nad novorozeným chlapcem držela ochrannou ruku.

Teprve potom se všichni opět odeberou do zahrady, kde se budou s náležitou nevázaností věnovat svým vytrvale naplňovaným pohárům a mísám i talířům s pestrou hojností pokrmů. Nyní již i s ženami, které se předtím účastnily porodu.

Tak proběhl den narození Gaia Julia Caesara. Tenkrát ještě pro všechny Římany kromě jeho rodičů docela obyčejný den, podle našeho kalendáře 13. červenec roku 100 př. n. l. (podle některých pramenů 101 př. n. l.). Podle tehdejšího římského datování to byl ovšem třetí den před idami měsíce Quintilis, tedy pátého měsíce římského roku, který začínal březnem, zvaným latinsky Marcus, roku 654 od založení Říma za vlády konzulů Gaia Maria a Lucia Valeria Flacca.

Narozeninové obřady však tímto dnem zdaleka neskončily. Po devíti dnech se v domě Juliů konalo neméně slavnostní lustracio, obřad očisty, jehož účelem bylo ochránit dítě před zlými duchy a zbavit je formálně

pomyslného znečištění, jež na něm ulpělo v procesu opouštění matčina lůna. K obřadu očisty děcka se titíž hosté, kteří před devíti dny slavili jeho narození, sešli již v noci k předepsaným úkonům. Konaly se oběti k poctě bohů, pozorování hvězd, jejich rozložení, jasu a pádů, zkoumání Siblylliných proctví, za rozbřesku pak sledování letu ptáků a proročování budoucnosti novorozence podle vzhledu vyvržených vnitřností obětních zvířat, z toho všeho se věštila budoucnost novorozeného syna Aurelie a Gaia Juliových. Všechny zjištěné úkazy a jevy nasvědčovaly, že dítě čekají úspěchy a sláva. Otec kolem útlého krčku dítěte upevnil tak řečenou bullu, zlatý přívěsek v koženém váčku, který bude jako symbol jeho rodové příslušnosti a stálá ozdoba svědkem jeho každoročního vyrůstání a postupného zrání. Toho dne také dostalo dítě jméno Gaius Julius Caesar, které bylo zapsáno do seznamu občanů Říma.

Půdorys římského domu

SOUMRAK REPUBLIKY

V době, kdy se Gaius Julius Caesar narodil, bylo římské republice čtyři sta let. Z někdejšího městského státu se za tu dobu stala světová velmoc zahrnující kromě Itálie Sicílii, Korsiku a Sardinii, Předalpskou i Zaalpskou Galii, Bližší a Vzdálenější Hispánii, někdejší kartaginskou říši proměněnou v provincii Afrika, provincii Illyricum, Makedonii a provincii Asia. Ať již kdo z věstců v době Caesarova narození pronesl cokoli o jeho budoucnosti, začaly se právě tehdy v obrovité mocenské stavbě Římské republiky objevovat varovné praskliny. Zabředala do prohlubující se krize, která aniž to kdo tušil, směřovala k událostem, jež Caesarovi jednou, až dosáhne zralého věku, otevřou cestu k nejvyšším vrcholům pozemské slávy a moci. Přinesou mu však zároveň i obyčejné lidské štěstí? Leda pokud by sláva a moc byly pro něj štěstím. Ale to nikdy není předem jisté. Uvidíme. Tu otázku nezodpoví nikdo jiný než on sám.

Jisté je, že již na konci 2. století př. n. l. republikánská ústava, šitá kdysi na míru městskému státu Řím, přestávala postačovat k tomu, aby se do ní vtěsňalo ze staletých výbojů vzešlé římské impérium s tisíci městy a miliony lidí různých ras a národů.

V jeho centru, na Apeninském poloostrově a na Sicílii, vyvstávaly nebetyčné společenské problémy. Vznikala tu rozsáhlá pozemková vlastnictví zahrnující nezměrné lány polí a pastvin, obhospodařovaných statisíci bezprávných otroků. Jejich majitelé jako nenasytí dravci pohlcovali drobná hospodářství živořících svobodných rolníků, kteří pak zbaveni obživy, odcházeli do měst, především do bezmála milionové metropole Říma. Tam vytvářeli nadmíru početnou vrstvu chudiny žijící ze státních peněžních a potravinových podpor, z milodarů soucitných boháčů, řádného i pokoutního obchodování, ale živících se i obyčejnou žebrotou, ba i krádežemi, lupičstvím, placenými násilnostmi i vraždami. Mnozí z nuzujících zemědělců nechávali hospodaření v rukou žen a odrostlejších dětí a sami hledali uplatnění ve vojsku, kde jim kynul jistý žold ve výši dvou obolů denně a k tomu podíl na kořisti, ovšem často i zmrzačení či dokonce smrt. Četné války zemi sice ochuzovaly, ale zároveň byly vydatným zdrojem peněžních i majetkových zisků pro stát i vojevůdce, správní úředníky v dobytých zemích, obchodní i výrobní

podnikavce a římskou nobiletu. Přílivem válečných zajatců rostl až neúnosně počet i cena otroků, kteří byli lacinou pracovní silou, ale zároveň se stávali ve své rostoucí početnosti a síle nebezpečným zárodkem společenského napětí hrozícího explozí.

Roku 138 př. n. l. vyděsila Římany zpráva, že na sicilských velkostatech vypukla ozbrojená vzpoura otroků. Vraždí své pány, jejich šafáře, správce i dohlážitely a pohůnky, znásilňují jejich ženy, drancují a zapalují jejich sídla. Nakonec i v samotném Římě se více než stovka zvlčilých otroků srotila k rebelii a se zbraněmi v rukou si začala násilnostmi vybíjet svou rozběsněnou nenávist k utlačovatelům. Městská stráž musela proti nim zakročit v plné síle a v zuřivých bojích s nimi nakonec krvavě zúčtovala. Nikdo ze vzbouřenců nebyl ponechán na živu. I na Sicílii byli všichni otročtí povstalci v krutých bojích nakonec roku 132 př. n. l. pozabíjeni.

Ale bouřili se i svobodní obyvatelé provincií vykořisťování a znerovnoprávnění Římem. I přímo v metropoli řadoví občané projevovali čím dál hlasitěji nespokojenost s nadvládou zkorumpované vrstvičky neschopné smetánky, která s použitím intrik, podvodných machinací, podplácení voličů, úředníků a soudců, majetkovými rekvizicemi a najímáním ozbrojených band a zabijáků k zastrašování a odstraňování politických odpůrců, ovládala město i stát.

V řadách obyčejných lidí, plebejců, se počali ozývat nespokojenci žádající radikální nápravy poměrů. Jejich čím dál rozezlenější hlasy neodbytně pronikaly k sluchu vládnoucí elity. V roce 133 př. n. l. Tiberius Sempronius Gracchus, jeden z deseti každoročně volených tribunů lidu, využil svého postavení k prosazování reformy sledujících odstranění nejkriklavějších nepravostí.

Gracchus pocházel z vysoce vážené rodiny. Byl díky matce vnukem slavného vojevůdce Scipiona Africana a synem cenzora, který dokonce dvakrát zastával úřad konzula, což jeho osmadvacetiletému synovi otevřelo dveře do senátu ve funkci tribuna lidu, a tím i cestu k dalšímu kariérnímu vzestupu. Zaujal ho vžitý způsob, jak se nakládalo s veřejnou půdou konfiskovanou poraženým nepřátelům. Podle zákona měla být rozparcelována na menší díly k uspokojení chudých či zcela nemajetných zájemců. Ve skutečnosti se však většina půdy stávala majetkem latifundistů, kteří ji skupovali. Tiberius Gracchus předložil senátu

návrh zákona, stanovícího 1000 jiter (jedno jitro se rovnalo dnešní míře 0,253 ha) půdy jako přípustnou rozlohu pozemkového majetku jednotlivých vlastníků. Chtěl jím omezit dosavadní možnost libovolného rozšiřování velkostatků a nezřízeného obohacování boháčů, kteří získávají přidělové pozemky často i nekalými způsoby do svého vlastnictví. Půda přesahující určenou hranici měla být majitelům odnímána a rozdělována bezzemkům. Měli tak dostat příležitost k zlepšení životních podmínek a k společenskému vzestupu, který by jim umožnil i majetkově limitované plnění základní občanské povinnosti či spíše práva být povolán k dočasnému výkonu vojenské služby podle potřeb státu. Část senátorů s návrhem souhlasila s vědomím jeho společenské prospěšnosti, ale více bylo těch, kteří jej příkře odmítali, neboť sami patřili k majetníkům nadměrné rozlohy polností a pastvin a důvodně se obávali pozemkových konfiskací. To se zejména týkalo mnoha takzvaných equitů, jezdců, jak se nazývali příslušníci nižší šlechty, jakýsi předobraz středověkého rytířstva, kteří měli v senátu rozhodující většinu.

Tiberius Gracchus, tvrdohlavě usilující o prosazení svého návrhu zákona proti většinovému senátu, se již předtím nezdráhal porušit platné právo. Nejdříve zařídil sesazení tribuna Octavia, který se stavěl kategoricky proti jakýmkoli pozemkovým reformám. Poté se postaral, nejspíš uplacením voličů, aby byl zvolen do této funkce místo něho. Přestože se stal tribunem s právem účasti na zasedáních senátu a hlasování o jeho usneseních, nedařilo se mu zlomit odpor proti reformám, o jejichž nezbytnosti byl přesvědčen. Nemínil však na jejich schválení rezignovat. Učinil něco, s čím jeho odpůrci v senátních lavicích nepočítali, neboť žádný tribun se doposud nikdy vůli senátu tímto způsobem nevzepřel. Oznámil plénu, že vzhledem k nepochopení, na něž se svým návrhem narazil, rozhodl z pravomoci tribuna lidu svolat lidové shromáždění a předložit mu zamítnutý návrh k posouzení.

Zprávy o hlasování v senátu pronikly na veřejnost a vyvolaly pohoršení. V ulicích i na Foru Romanu propukaly vášnivé hádky a docházelo i ke rváčkám mezi stoupenci a odpůrci senátu. Těch druhých bylo zjevně víc, neboť klesající výnos obchodů i řemesel, nedostatek potravin a rostoucí všeobecná chudoba doléhaly již téměř na každého z obyčejných lidí. Příslušníci všech sociálních vrstev obyvatel Říma, kromě boháčů, přišli v hojném počtu na Martovo pole podpořit tribuna Tiberia Graccha,

kterého, díky jeho navrhovaným reformám slibujícím prospěch chudým, počali pokládat za svého. Když Tiberius z dřevěného pódia zvucným hlasem přečetl mnohatisícovému davu jednotlivá ustanovení zákona, sklidil bouřlivý souhlas. Jeden z dalších devíti tribunů vyběhl rozčileně na tribunu a rozmáchlými gesty se dožadoval ticha, aby mohl promluvit.

„Lide římský,“ zvolal. „tento zákon, který jste právě schválili, škodí rozvoji rolnického hospodaření. Hrozí přivodit pokles výtěžků z půdy, jež připadal rolníkům neznalým svého díla a hrubě nezkušeným v jeho provozování, takže budou stěží schopni ze svých nepatrných přidělených polí uživit sebe a své rodiny. Jakožto tribun jej z toho důvodu zamítám, takže váš souhlas ztrácí platnost!“ Tribunova poslední slova již přehlušil burácivý výbuch protestů, výkřiků nesouhlasu a nadávek.

Do popředí pokročil Tiberius Gracchus. Vřava rychle ustávala. Každý chtěl slyšet, co jim nyní poví on, muž, který si získal jejich důvěru.

„Úřad tribunů,“ zvolal nejsilnějším hlasem, jakého byl schopen, „byl zřízen z vůle římského lidu, aby právem veta zabraňoval schválení zákonů, které odporují jeho zájmům. Tribun, který využívá své pravomoci, aby naopak mařil zákony lidu prospívající, se zpronevěruje svému poslání a já se táži tohoto shromáždění, zda mu nadále přísluší právo být tribunem lidu.“

„Nepřísluší,“ ozývalo se z davu. „Pryč s ním! Nechceme takové tribuny!“

„Navrhuji, aby byl rozhodnutím tohoto shromáždění svého úřadu zbaven. Kdo souhlasí, nechť zvedne ruku.“

Z tisíců hrdel se rozezněly rozjitřené výkřiky rozhodného souhlasu a nad tmavou hladinou hlav vyrostl les vztyčených paží.

Gracchův zákon byl pravomocně schválen. Veřejná půda, to jest pozemky odňaté ve vzdálené i nedávné minulosti nepřátelům Říma, měla být nyní jako veliký koláč rozkrajována na části, jimiž, budou obdarovávaní ti z bezzemků, kteří budou uznáni za hodné přidělu půdy z tohoto zdroje. Stovkám nemajetných Římanů, kteří se doposud živili z ruky do úst, se nabízela příležitost získat životní jistotu. Tribun Tiberius Sempronius se rázem stal nejoslavovanějším a také nejvlivnějším mužem Říma. Obdiv a přízeň lidových mas mu zaručovala nedotknutelnost vůči jeho odpůrcům a vyloženým nepřátelům. Kdo jiný než on mohl také stanout v čele mechanismu zajišťujícího uskutečňování přijatého zákona?

Rozhodovací pravomoc při rozdělování pozemků byla usnesením lidového shromáždění svěřena trojici komisařů. Prvním byl samozřejmě sám Tiberius Sempronius, druhým jeho mladší bratr Gaius a třetím Tiberiův tchán. To vyděsilo senátory. Co vlastně má za lubem tento tribun tribunů, který si přisvojuje hlavní slovo v tak závažné a dalekosáhlé věci, jako je přiděl půdy ovlivňující veřejné mínění. Vyvolává tak nedůvěru, ba odpor k senátu. Jeho zveřejněné rozhodnutí kandidovat i pro následující rok 132 př. n. l. svědčí o tom, že si chce pojistit získané zplnomocnění. Zřejmě prahl po tom, aby se chopil vlády nad Římem jako všemocný král. To přece republika nesmí připustit. Někteří z Gracchových stoupců čím dál více popřávali sluchu pomlouvačným klevetám šířeným Tiberiovými závistníky, rivaly a nepřejícníky i uvědomělými, sociálně motivovanými zásadními odpůrci. Jeho stoupců a příznivců ubylo i tím, že se po přidělení půdy odstěhovali z Říma a nedalo se počítat ve volbách s jejich hlasy. Zpráva antických historiků Eutropia a Festa potvrzuje smrákání nad Gracchovou hlavou: „Když si potom chtěl prodloužit svou pravomoc, vyšel na veřejnost, přestože znamení byla nepříznivá, krácel na Kapitol a rukou ukazoval na svou hlavu a tím gestem svěřoval svůj život do rukou lidu. Nobilové si jeho gesto vyložili tak, jako by se dožadoval královského diadému.“ Napětí sílilo. Skupina senátorů, z nichž nejhrořivěji se dával slyšet Tiberiův bratranec Scipio Nasica se dožadovala, aby se proti Gracchovu mocenskému komplotu konečně již zakročilo. Jeden přes druhého žádali konzula Mucia, který toho dne předsedal senátnímu rokování v chrámu na Kapitolu, aby dal přítomného Graccha zatknout a postavit před soud jako škůdce republiky.

Konzul povstal, dotčen neurvalostí naléhání. „Odmítám podřizovat se požadavkům, abych porušil nedotknutelnost senátora, který je zároveň tribunem lidu!“

„V tom případě senát přestává být senátem!“ vykřikl zlostně Nasica. „A já jako senátor si tu připadám zbytečný.“ Tiberius Gracchus jej ze svého místa provrtával ostrým pohledem zpod nasupeného obočí, jeho tvář si však zachovávala výraz nedotčené sebejistoty a povzneseného klidu. Nasica vyskočil ze svého místa a uličkou mezi lavicemi se prodíral k východu z chrámové síně s výkřiky: „Nebudu tady! Nejsm ovce!“ Jeho stoupcenci ho překotně následovali. Sín se rozhlučela projevy nesouhlasu i rozpaků z narušení jednacího řádu. Konzul vybízel rozčilené senátory

ke klidu a k zachování pořádku. Ozývaly se hlasy odsuzující nemístnost Nasicova jednání, které je protiústavním popřením svobodné výměny názorů. Povstal i Tiberius, odhodlán zasáhnout do vzrušené debaty. Vtom do síně pronikl zavřenými dveřmi zvenčí hluk a zdivočelé hlasy. Dveře se rozlétkly a do síně vtrhla skupina rozlícených demonstrantů z davu, který se shromáždil před senátem spolu s výtržníky vyhledávajícími každou příležitost k násilí. Když mezi ně po schodech seběhli revoltující senátoři vedení Nasicou a vysoptili mezi nimi ze sebe své rozhořčení nad bezzubou neschopností senátu a neochotou konzula čelit zvůli Tiberia Graccha, vzplanuly divoké vášně. Senátoři se přidali k rozlíceným horlivcům a vedrali se spolu s nimi zpět do zasedací síně. Neurvalci se mezi sedadly hrnuli rovnou k senátoru Gracchovi. Jeho odpůrci se spěšně klidili do pozadí, zatímco stoupcům mu spěchali na pomoc. Útočníci je surově napadli pěstmi, obušky i holemi, dokonce i noži. Hned několik se jich s krvavým zraněním zhroutilo k zemi. Sín se naplnila křikem, supěním a hlukem bitky, Gracchus se odhodlaně bránil holýma rukama. Dva tři násilníky odrazil pěstmi, jednoho povalil na zem, ale další se na něj vrhali s výkřiky: „Zabte ho!“ Kdosi z nich ho vši silou udeřil ho hlavy ulomenou nohou z konzulského křesla. Zřetelně bylo slyšet prasknutí lebeční kosti a Gracchovo bezvládné tělo se v proudu krve kácelo na podlahu. Někdo se k němu shýbl a zvolal vítězně: „Je po něm!“ Několikery ruce se chopily nohou zavražděného tribuna a vlekly jeho zkrvavenou mrtvolu ze síně. Účastníci vraždy se chtěli pochlubit davu. Senátor Nasic se zhrozil. Tohle se nemělo stát. Snad ještě nikdy v historii Říma se nepříhodilo, aby se politická debata v senátu proměnila v bezuzdné násilnosti a ubíjení senátorů. Někdo ze senátorských lavic volal zničeným, osípalým hlasem: „Ničemové! Sprostí vrazi! Takhle se odvděčujete těm, kteří mysleli na vaše dobro! Bohové vás...“ Muž nestačil dokončit svou obžalobu. Klesl mezi lavice omráčen holí. Vzdemutá vlna nenávisti však přece jen opadala. Zvířecí krvelačnost se nasytila, v hlavách se probouzel střízlivý rozum. Hloučky výtržníků odklízely mrtvé a těžce raněné. Bylo jich víc, než aby se spáchané násilí dalo vysvětlit a omluvit před lidovým shromážděním. Všechny oběti i s mrtvolou tribuna na kárách dopravili k Tibeře, naházeli je do vody a hleděli zmizet, dříve než městský praetor zahájí vyšetřování, co a jak se sběhlo a kdo je pachatelem vražd. Aedil Lucretius osobně hodil Gracchovo tělo do Tiberu.

Zvěsti o násilnostech v senátu a zavraždění Tiberia Graccha a několika dalších senátorů se rychle rozletěly po celém Římě a vyvolávaly všeobecný úlek a rozhořčení. Jakých časů jsme se to dožili! Kdo to kdy slyšel, zavraždit tribuna v senátu. O tempora, o mores! Takový úpadek mravů! Ani v senátu si nikdo nemůže být jistý svým životem. Ctihodný Tiberius Gracchus je ubit jako pes a hozen do řeky. Co nás ještě, u všech bohů, čeká!

Jak horké hlavy vychládaly, kdo nemusel, nepřiznával, že byl svědkem, natožpak účastníkem té politováníhodné události. Ani senátor Scipio Nasica se neměl k doznání, že to byl on, kdo podnítil útok na bratrance. Aby se vyhnul vzedmuté vlně nenávisti, zařídil si odeslání do Asie ve funkci titulárního vyslance. Spáchané zločiny namísto zrušení Gracchových pozemkových zákonů utvrdily jejich platnost.

Tribunův dvacetiletý bratr Gaius v době krvavého incidentu sloužil jako důstojník římského vojska v Hispánii. O bratrově smrti se dozvěděl až po týdnech. V několika dnech se na zpěněném koni přihnal do Říma. Krajně rozezlen a odhodlán pokračovat v bratrově násilně přerušném zákonodárném díle.

Byl vynikajícím řečníkem. V této schopnosti se s ním málokdo mohl měřit. Výrazně předčil svého zavražděného bratra schopnostmi, pevnou vůlí i vášnivostí, s níž uskutečňoval svá rozhodnutí. Promyšleněji a houževnatěji než on, s vynaložením všech intelektuálních i rétorických schopností vytvářel předpoklady pro dosahování svých politických cílů. Ještě před zcela hladkým zvolením do funkce tribuna, k níž mu bezpochyby ještě roku 123 př. n. l. dopomohla posmrtná autorita jeho bratra Tiberia, si vytyčil cíl svého sociálně politického programu: zrušení velkoměstského proletariátu rozsáhlým přidělováním půdy jeho příslušníkům. Ustanovil přitom sám sebe, Fulvia Flacca, konzula z roku 125 př. n. l., a Gnaea Papiria Carbona triumviry k přidělování půdy. Získal si přízeň plebejců i lacinými přiděly obilí. Usiloval o spojenectví se zámožnou aristokracií a equity tím, že jejich příslušníkům zajistil legální možnosti daňových zisků z nově vydobyté bohaté provincie Asia. Jako tribun lidu si předsevzal oslabit vládnoucí vrstvu tím, že v senátu vyvolal rivalitu mezi senátorskou nobilitou a equity, příslušníky nižší šlechty. Dosáhl toho především prosazením zákona o zřízení soudu k stíhání senátorů, kteří se provinili zneužitím úřední moci k vlastnímu obohacování při

správě svěřených provincií, přičemž porota byla nově složena nikoli jen ze senátorů, kteří doposud jako jediní mohli soudit senátory, ale i z příslušníků jezdeckého stavu. Potvrdil zároveň platnost bratrem zavedených omezení pozemkového vlastnictví. Sám vystoupil ještě s řadou návrhů dalších zákonů zajišťujících, že se bohatství impéria bude dělit mezi co největší počet obyvatel v zájmu omezení nemajetnosti a také ovšem k získání dalších stoupenců.

Navrhl vyslání osadníků do Capui a Tarentu. Energicky podporoval zakládání a výstavbu římských kolonií v zámoří. Jeho zásluhou začínalo z žalostných trosek a spálenišť Kartága vyrůstat nové výstavné město Junonie v římském stylu, obydlené římskými osadníky, kteří se tu usídlili a hospodařili na získaných pozemcích. V souladu s rozvojem zemědělství vzkvétala řemesla, místní i námořní obchod, jaký svého času přinášel bohatství zaniklému Kartágu.

Jeho obliba, která mu vynesla opětné zvolení tribunem v roce 122 př. n. l., počala v Římě pojednou klesat, jakmile se pokusil římské občanství rozšířit i na obyvatelstvo italských provincií. Sledoval tím posílení státní moci, které by jemu osobně vyneslo současně nárůst sympatií v zrovnoprávněných provinciích. V tomto úsilí však narazil v Římě na silný odpor. Senát se s využitím svých prostředků a možností přičinil o to, aby Gaius Gracchus při třetí volbě tribunů na rok 121 př. n. l. nezískal již pro tuto funkci potřebné hlasy.

Když byl návrh zákona o udělení občanských práv obyvatelům římských provincií v Itálii odmítnut, požádal jeden z tribunů lidu Minucius Rufus o zrušení právě založené kolonie a navrhl zákon, který by zrušil všechny Gracchovy zákony. Ještě než se přikročilo k hlasování, vzplanula na Kapitolu mezi Gracchovými přívrženci a odpůrci nevládnutelná roztržka.

Gaius Gracchus se vydal na Kapitol, kde se konalo lidové shromáždění. Sám se ho přímo neúčastnil, pouze mu přihlížel z povzdálí. V téže době se však na Kapitolu konala náboženská slavnost zápalné oběti bohům. Její účastníci se střetli s Gracchovými přívrženci v zuřivé bitce při níž byl zabit hlasatel konzula Opimia Antillius, plnicí roli jednoho z obětníků. Gracchus v zmatku, který propukl, sešel dolů na Forum Romanum, kde podle dochované historické zprávy svým příchodem nerozvážně narušil probíhající shromáždění svolané tribunem lidu na protest

proti násilnostem na Kapitolu. Gracchus byl kvůli vraždě, která byla spáchána nepochybně rukama jeho lidí, povolán do senátu, který byl spěšně svolán k projednání politováníhodné události. Na zasedání se však nedostavil. Senátoři byli pohoršeni. Usnesli se na vyhlášení výjimečného stavu a konzulovi bylo uloženo proti Gracchovi a jeho přívržencům zakročit s využitím všech sil a prostředků. Ti ovšem nečekali s rukama v klíně, až je městská stráž spolu s vojskem zajme, aby nad nimi quaestorův soud vynesl ortel. Opatřili si zbraně a posílili desítkami dobrovolníků z řad otroků pod Gracchovým vedením obsadili Aventin, odhodláni podnítit povstání proti konzulské i senátní moci.

Gracchus, v rozporu se svou dosavadní politickou prozíravostí, která ho měla k tomu, aby se vystříhal násilí porušujícího republikánskou ústavu a zákony, se ho tentokrát vědomě dopouštěl jako hlava vzpoury. Se svými ozbrojenci ustoupil ve střetech s přesilou až na vrchol Aventinu, kde se opevnili v Dianině chrámu.

Konzulův parlamentář je vyzval, aby se vzdali. Gaius Gracchus nahlédl beznadějnost odporu a požádal, aby s ním konzul vstoupil v jednání o podmínkách kapitulace. Konzul však jakékoli vyjednávání odmítl a dal povel k útoku.

Vojáci vylomili těžké vstupní dveře chrámu a vnikli dovnitř. V chrámových prostorách se strhla zběsilá vřava. Ozvěna násobila zuřivé výkřiky, řinčení mečů, nářek raněných a zabíjených mužů. Sám Gaius, udatně odražející čepele žoldnéřských mečů seskočil z chrámového podia a vymkl si kotník. V bezvýchodné situaci nařídil jednomu z otroků bojujících po jeho boku: „Vraz do mě meč! Nesmějí mě dostat živého!“ Otok mu bez váhání vyhověl a odhodil zkrvavenou zbraň. Zachránil se tím před smrtící ranou, která by ho vzápětí stihla. Vojáci ho ušetřili v domnění, že sám ze své vůle zneškodnil vůdce rebelie.

Gracchova smrt přispěla k zhroucení odporu. Obránci se zbavovali zbraní a hromadně se vzdávali, i když sotva mohli čekat, že jim bude odpuštěno. Jeden z vojáků se sehnul ke zkrvavené mrtvole Gaia Graccha. Uchopil jeho hlavu levicí za vlasy a druhou rukou ji svým krátkým, ostrým mečem těsně pod bradou uťal. S vítězoslavným křikem zvedl svou krvavou trofej do výšky, aby ji všichni kolem viděli. Měla pro něj cenu velkých peněz, které konzul Opimius přislíbil jako odměnu tomu, kdo mu ji přinese.

Gracchův přítel Pomponius, kterému se s hloučkem spolubojovníků podařilo v chaosu boje z chrámu uprchnout, se postavil na odpor pronásledovatelům až u Trigeminské brány, kde zřejmě rovněž přišel o život stejně jako další Gracchův druh Publius Laetorius. Ten se udatně bil s vojáky na dřevěném mostě přes Tiberu a uniknuv jejich mečům, hledal s hloučkem svých otroků záchranu v nedalekém háji bohyně Fortuny. Tam se, podle Eutropia a Festa, buď zabil sám, nebo mu pomohl odejít ze světa jeho otrok Euphoros. Jeho hlava, kterou prý konzulovi přinesl jiný Gracchův přítel, Septimilius, snaživě nyní zřejmě usilující o přízeň jeho vítězných odpůrců, byla údajně vyměněna za zlato a aby byla těžší, bylo do ní nalito trochu olova.

Desetileté trvání úporných snah bratří Gracchů o ozdravení churavějících sociálních poměrů Římské republiky, snah, které oba zaplatili smrtí, skončilo návratem k jejímu předchozímu chorobnému stavu. Senátoři raději zavírali oči před problémy, s nimiž se Gracchové pokoušeli zápolit. Jediné, oč se pilně starali, bylo zachování a rozmnožování jejich pravomocí a blahobytu. Z jejich netečného, do sebe zahleděného houfu se občas vynořovali jednotlivci i skupiny prozíravých mužů znepokojených rozkladem římské společnosti a neduživostí republikánské moci. Politicky vlivná elita římské společnosti, hledající východisko z neuspokojivé situace, se počala seskupovat do dvou názorových proudů střetajících se v čím dál tím ostřejších sporech. Takzvaní populárové proklamovali nezbytnost omezení moci zkorumpované a neschopné aristokracie a demokratizace celé správy. Jejich odpůrci, zvaní optimáti, prosazovali naopak utužení moci spočívající v rukou úzké vrstvy urozené oligarchie reprezentované senátem a příkře odmítali jakékoli omezování boháčů ve prospěch chudiny.

Varovným důsledkem zahnívání společnosti byl citelný pokles autority centrální správy a očividná koroze soudržnosti římského impéria. Vládcové zemí poplatných Římu čím dál troufaleji dávali najevo svou nezávislost na něm. Roku 110 př. n. l. vzbudilo v metropoli nad Tiberou rozruch pobuřující počínání severoafrického vládce Jugurthy. Jako adoptivní syn Micipsy, krále s Římem spřízněné Numidie, se roku 118 př. n. l. po otcově smrti ujal vlády spolu se svými nevlastními bratry Adherbalem a Hiempsalem. Ctižádostivý a mocichtivý Jugurtha se však s nimi

nehodlal dělit o pravomoci vládce, zvláště když mu podle vůle zesnulého krále připadla jen méně významná třetina Numidského království, které sousedilo s římskou provincií Afrika zřízenou na území Kartaga. Nejprve dal zavraždit Hiempsala, aby si mohl přisvojit jeho vladařský územní podíl. Vzápětí přinutil druhého bratra Adherbala, aby mu postoupil své vyhrazené území a k omezenému kralování mu přenechal svou původní zděděnou doménu. Adherbal pochopil dočasnost svého postavení, a ježto si nebyl jist ani životem, uprchl do Říma, kde požádal senát o zastání proti uzurpátorskému Jugurthovi. Senátoři po zdlouhavé výměně názorů na řešení numidské otázky v roce 116 př. n. l. rozhodli, že o správu Numidského království se oba bratři mají podělit tak, že Jugurthovi připadne její západní část, zatímco Adherbalovi se přiznává svrchovaná moc v její východní části. Jugurtha se tomuto rozhodnutí odmítl podřídit, zvláště když v oblasti, která mu byla přiřčena, zřetelně převažovala poušť nad úrodnou půdou. Za žádnou cenu se nemínil vzdát teritoria, které mu zajišťovalo pohádkové bohatství. Ve svém dychtění po neodvislé vládě nad celou numidskou říší zbudovanou před lety králem Massinissou zčásti na úkor hroutícího se kartaginského státu, uchýloval se k štědrému podplácení jednotlivých římských senátorů, aby obhajovali jeho vladařské nároky. Bezostyšně vyvolával neustálé incidenty drzým porušováním římské svrchovanosti. Vojenská odvetná opatření byla až směšně neúčinná. Podplacení římských legátů a vojenští tribunové nejenže neměli zájem na jejich účinnosti, ale naopak se všemožně přičiňovali o jejich neúčinnost, která zásluhou zkorumpovaných senátorů nenacházela kritickou odezvu ani v nejvyšším mocenském orgánu impéria. Veřejné mínění vřelo nespokojeností.

Jugurthův bratr Adherbal se vydal do hlavního města Cirty, aby se v souladu s usnesením římského senátu ujal vlády ve své části numidské říše. Jugurtha okamžitě přikročil k odvetné akci. Přitrlh s početným vojskem k Cirtě, kde se Adherbal se svými stoupenci usadil. Neprodleně zahájil obléhání tohoto bohatého přístavního města. Psal se rok 112 př. n. l. Obránci stranící Adherbalovi úspěšně odráželi všechny pokusy o ztečení městských hradeb. Jugurtha, rozezlený tímto nezdarem, nechal vojsko pokračovat v dobývání města a sám spěšně odplul do Itálie, odhodlán v římském senátu s využitím úplatných jedinců v jeho lavicích dosáhnout uznání svého nároku na absolutní vládu v Numidii. Ani jeho příslib

věrného spojenectví nedokázal přehlušit zlobná obvinění vykřikovaná zejména z řad populárů. „Jakou cenu mají Jugurthovy přísliby ve světle proradných činů, jichž se dopustil a dopouští vůči Římu i nevlastním bratrům?“ Jeho tajní příznivci nebyli schopni utišit bouři nesouhlasu s jeho chabými námitkami a neospravedlnitelnými požadavky.

S bezmocným vztekem, jenž sršel z bělma očí i vyceněných perleťových zubů v temné Afričanově hnědé tváři, opouštěl kvapně budovu senátu před nímž ho čekalo třicet ozbrojenců jeho tělesné stráže s koňmi. Tryskem se hnali uličkami na Aventinský most přes Tiberu k přístavišti, kde na ně čekala loď. Spěchali o překot, aby byli co nejdříve za Tiberiskou branou, dřív než se shluknou nenávisť zachvácené davy a strhnou je z koní. Bylo jim jasné, že by jim v tom případě nemohl nikdo přijet na pomoc, ani kdyby chtěl.

Numiďan, pokořený nečekanou nevolí římského senátu, se vracel k Cirtě prodchnut nenávisťnou rozhodností. S bezohledným zasazením všech sil a prostředků se mu v roce 111 př. n. l. podařilo zdolat konečně hradby vytrvale obléhané Cirty. Zachvácen zběsilou pomstychtivostí dal krutě zmasakrovat obránce i civilní obyvatelstvo. V boji byl zabit i jeho protivník Adherbal. Zvlčile hordy povraždily tisíce římských a italských obchodníků a uloupily jejich majetek. Zpráva o tom pobouřila Řím. Senát byl zaplaven stížnostmi a důraznými požadavky, aby byl zlovolný Jugurtha za své zločiny na římských občanech náležitě ztrestán. Cožpak můžeme připustit, aby barbari beztréstným vražděním Římanů znevažovali, ba přímo zesměšňovali moc Římské republiky?

Nebylo vyhnutí. Senát musel pod tlakem krajně rozhořčených římských mas odhlasovat vyslání armády do Numidie k podrobení Jugurthy. Vojsko však pod velením neschopného konzula, kterému více než na žádoucím ztrestání bohatstvím překypujícího Jugurthy záleželo na uzavření mírové dohody s osobním ziskem, sklízelo ve střetech s Numibijci jeden neúspěch za druhým. Nakonec v rozhodující bitvě s Jugurthou, ježmuž nebylo možno upřít statečnost a vjevůdcovské schopnosti, utrpělo roku 110 př. n. l. drtivou porážku a kapitulovalo. Nahrazení neschopného konzula o něco schopnějším nestačilo k příznivému zvratu války.

Jugurtha se v roce 109 př. n. l. spojil s mauretánským králem Bocchem a jeho vojenská síla se zdála nezdolná. To byla příležitost pro Gaia Maria, vůdčího představitele populárů. Osmačtyřicetiletý rodák z Arpinu, kde

jeho otec vlastnil rozsáhlé pozemky, byl vojákem tělem i duší. Osvědčil se v nesčetných taženích a válečných střetech jako udatný bojovník a schopný velitel pod vrchním velením vojevůdce Scipiona a bratří Metellů. Oni to byli, kdo ho povzbudil, aby se zapojil do politického dění. V roce 119 př. n. l. byl zvolen tribunem lidu. Svým nekompromisním prosazováním plebejských zájmů si při výkonu tohoto úřadu zneprátil aristokratické Metelly, kteří byli předtím jeho zastánci a podporovateli. Roku 115 př. n. l. se stal praetorem, jedním z osmi nejvyšších úředníků, jimž od ledna následujícího roku příslušelo předsedat tribunálům soudícím těžké zločiny. O čtyři roky později se sňatkem s Julií, sestrou quaestora Gaia Julia Caesara, ocitl v příbuzenském svazku s příslušníky starobylého rodu Juliů. V té době se usmířil s Metelly a s vojevůdcem Quintem, zvaným Macedonicus za zásluhy o podmanění Makedonie, odplul roku 109 př. n. l. do Afriky bojovat proti Jugurthovi. Poznovu tu v úloze legáta prokázal svou velitelskou zdatnost, avšak na podzim si vyžádal souhlas k odplutí do Říma, kde se hodlal jako úspěšný vojevůdce ucházet o úřad konzula. Ve volební kampani využil všeobecné nedůvěry k senátorské elitě. Předváděl se voličům jako zkušený železný voják, který necouvne před nesázemi. Poněkud neskromně vynášel své bojové zásluhy často na úkor Metellovy vojevůdcovské způsobilosti, již označoval spíše za výsledek příslušnosti k vznešenému rodu než úspěšnosti jeho vlastního přičinění. Podařilo se mu, že byl zvolen jedním ze dvou konzulů na rok 107 př. n. l. Sněm tribuů mu současně svěřil velení nad římskými legiemi v Africe. S pomocí tribuna, který na lidovém shromáždění prosadil schválení zákona rušícího dosavadní výlučnou pravomoc senátu při určování správců zámořských provincií, mu bylo nakonec svěřeno vrchní velení nad veškerým římským vojskem v Numidii. Senátorská nobilita se pokusila výkon této funkce co nejvíce znesnadnit zamítnutím jeho žádosti o povolení zformovat na základě vojenské povinnosti občanů pro válku s Jugurthou několik nových legií, s nimiž se chtěl v Africe vylodit. Bylo mu pouze dovoleno, aby si organizoval potřebné vojsko z naverbovaných dobrovolníků. Marius vzal senátnímu rozhodnutí vítz plachet tím, že přikročil k úplné přestavbě celého systému výstavby armády podle svých představ a potřeb.

Z vojenské služby, která byla doposud v případě potřeby dočasnou povinností přiměřeně zámožných občanů schopných pořídit si

potřebnou výzbroj, učinil placené zaměstnání pro všechny bojeschopné muže bez ohledu na jejich majetkové poměry. Armáda se tak stala solidním zdrojem obživy pro nejchudší vrstvy obyvatel, kterým byla dříve vojenská služba nepřístupná. Každý voják získával nárok na pravidelný, pevně stanovený žold, potřebnou výzbroj, podíl na kořisti a přiděl pozemků po propuštění z vojenské služby. Změny přispěly k posílení armády a zvýšení její bojeschopnosti. Konzul Marius jako vrchní velitel numidského tažení dbal na bojovou zdatnost svých vojsk podrobovaných tvrdému výcviku a tuhé kázni od roku 107 př. n. l., kdy převzal řízení válečných operací. V roce 105 př. n. l. zakončil vítězně válku s Jugurthou zničující závěrečnou porážkou jeho vojsk. Jugurtha sám se uchýlil pod ochranu mauretánského krále Boccha, ale Sullovi, který z Mariova pověření přijel do Mauretánie jednat o jeho vydání, se podařilo přesvědčit mauretánského vládce, že by mu nijak neprospělo, kdyby se protivil požadavku vítězného římského vojevůdce Gaia Maria. Jugurtha byl poté v řetězech dopraven do Říma roku 104 př. n. l. při Mariově triumfálním pochodu v čele vítězných legií jako zbědovaný zajatec v dřevěné kleci na obdiv rozjásaným davům. Po skončení triumfu jej čekala poprava. Mezitím nad Apeninským poloostrovem vyvstala děsivá hrozba vpádu bojovných germánských kmenů Kimbrů a Teutonů, pronikajících ze severu přes území Keltů. Římská vojska, která se je pokoušela zadržet, sklízela ostudné porážky. Roku 105 př. n. l. skupina germánských kmenů hledajících nové sídelní prostory v urputné bitvě u Arausia (dnes Orange v jižní Francii) zmasakrovala mnohatisícové římské vojsko tak, že skoro celé zůstalo ležet na bojišti, proměněno v krvavou zmeť padlých a těžce raněných bojovníků. Znovu se tak projevila neschopnost senátu a magistrátů podniknout účinná opatření k odvrácení zkázonosné germánské záplavy i nezpůsobilost vojevůdců, jejichž jedinou kvalifikační předností je urozený původ a protekce vlivných hodnostářů. V široké veřejnosti zcela převládlo přesvědčení, že nikdo jiný než konzul Gaius Marius, vítěz nad Jugurthou, nedokáže uštvědit barbarům takovou porážku, aby je navždy přešly dobovačné choutky ke škodě Říma. Sílicí důvěra v Mariova státnického a vojevůdcovského genia si vynucovala jeho opakované potvrzování ve funkci konzula. Na jeho podporu v senátu horlivě vystupovali stoupenci populárů Saturninus a Glaucius v přesvědčení, že jeho nepochybný vzestup přinese prospěch i jim. Saturninus se jako tribun

přičinil o schválení zákona, který Mariovi umožnil řadě svých zasloužilých veteránů z numidské války přidělit pozemky v Severní Africe. Tímto zákonem ožívaly reformní snahy bratří Gracchů, v jejichž stopách se Saturninus spolu s tribunem Glauciem ubírali probojováváním populárních zákonných opatření umožňujících rozdělování půdy v metropoli i v provinciích bezzemkům a zároveň i zajišťování laciného obilí pro nemajetnou chudinu. Marius mezitím v letech 102 a 101 př. n. l. ráznými bojovými akcemi svých dokonale vycvičených a důmyslně řízených legií zdecimoval roku 102 př. n. l. v Galii u Aquae Sextiae (dnes Ai-en-Provence) výbojně Teutony a Ambrony. O rok později s Quintem Lutatiem rozdrtil Kimbry na Randijské pláni u Vercell (jihozápadně od dnešního Milána). Germáni po bitvách s Mariovy legiemi s ubohými zbytky svých hord o překot prchali do svých kmenových sídlišť. Vojevůdce a konzul Marius, veškerým lidem oslavovaný a velebený jako zachránce vlasti, se vracel do Říma. Lucius Appuleius Saturninus, který se mu již v roce 103 př. n. l. jako buřičský tribun hleděl zavděčit prosazením zákona umožňujícího Mariovým veteránům získávat půdu v severní Africe o rozloze 100 jiter na hlavu, se nyní zasloužil o zákon schválený roku 100 př. n. l., který obdobně pamatoval na vojáky vracející se do občanského života z tažení proti Germánům. Z Eutropiových a Festových Stručných dějin Říma se o něm dozvídáme, že „kolegu Baebia, který návrh vetoval, zneškodnil tak, že poštvál lid, aby po něm házel kamení. Praetorovi Glauciovi, který konal soud toho dne, kdy on svolal shromáždění lidu, rozbil soudcovské křeslo za to, že mu odlákal část publika, a tím si chtěl získat u lidu ještě větší oblibu... Po zavraždění Aula Nuncia, který se ucházel spolu s ním o tribunát lidu, byl opět zvolen a určil pro nové osadníky Sicílii, Achaiu a Makedonii a zlato získané Caepiovým úskokem nebo zločinem dal na koupi pozemků. Tomu, kdo nebude přísahat na jeho zákony, pohrozil vyhnanstvím.“

Mnozí proti jeho návrhům rozčileně protestovali, síň se otrásala křikem. Metellus, hrdina numidského tažení, volal: „Raději vyhnanství, než přísahat na takový zákon!“ Spolu se svým spřáteleným politickým společnicem Gaiem Serviliem Glauciem se Saturninus k prosazování svých zákonů uchýloval k zastrašování jejich odpůrců výhrůžkami a násilnostmi, páchanými podle jejich pokynů bandami oddaných stoupenců i najatými výtržníky. Oba byli dokonce v podezření, že dali zavraždit Aula

Nuncia nebo dokonce sami zavraždili jednoho ze svých politických soupeřů. Obvinění se neprokázalo. Na podzim roku 100 př. n. l. byl však přímo na ústředním římském náměstí Foru Romanu na Saturninův pokyn napaden početnou skupinou jeho přívrženců a ubit k smrti senátor Memmius, krátce po svém zvolení do úřadu praetora na příští rok, o nějž se neúspěšně ucházel i Saturninův druh. Surová vražda spáchaná za bílého dne Saturninovými lidmi, aby se uvolnilo místo pro jeho kumpána Glaucia, vyvolala mohutné pobouření. Lidé se dožadovali potrestání viníků tohoto neslýchaného zločinu. Konzul Marius, i když mu doposud Saturninova podpora přinášela prospěch, nemohl nedbat naléhavého požadavku senátu, aby rázným zákrokem ztrestal násilnickou zvůli, která je výsměchem zákonům republiky.

S oddílem vojska pronásledoval, byť nejspíš proti své vůli, Saturnina a Glaucia s jejich stoupenci, kteří se na útěku uchýlili do chrámu na kapi-tolském pahorku. Vojáci je obklíčili za největšího vedra. Konzul Marius je vyzval, aby se vzdali. Sliboval přitom, že jejich životy budou ušetřeny. Váhali, jestli mají výzvy uposlechnout, ale konzul je k tomu nakonec donutil přeseknutím vodovodních trubek. Bez vody se v panujícím vražedném horku nedalo vydržet. Historická zpráva uvádí: „Když se vzdali, nebylo dodrženo slovo, které jim bylo dáno. Glaucciovi zlomili vaz, Appuleius utekl do kurie a byl zabit kameny a střesními taškami shazovanými shora dolů. Jeho hlavu nosil jakýsi senátor Rabirius pro posměch od hostiny k hostině.“ Spolu se Saturninem byl zabit i Lucius Equitius, který se roku 102 př. n. l. vydával za syna Tiberia Graccha. Zločin tak byl pozabíjením provinilců bez řádného soudu potrestán zločinem, což jenom potvrdilo úpadek zákonnosti v římské republice.

Marius, přestože svým krvavě zakončeným zákrokem proti Saturninovi a Glaucciovi splnil požadavky rozhodující většiny senátu, ztratil do značné míry přízeň nobility, o níž usiloval, a utrpěla i jeho popularita. Vědělo se o něm totiž, že jako vůdce populárů byl s oběma provinilými populistickými radikály předtím zajedno. Proslýchalo se dokonce, že neúnosně dlouho váhal, jestli se nemá s nimi spojit a s jejich pomocí si urvat svrchovanou, senátem neomezenou moc. Ještě těsně předtím, než proti nim vytáhl v čele vojska, přijal prý ve svém novém honosném domě zbudovaném v blízkosti Fora Romana Saturnina i Glaucia a nezávisle na nich v jiné části domu současně i zástupce senátu, kteří se

nenadále k němu dostavili, aby mu znovu přednesli důraznou žádost o potlačení hrozící revolty obou populistů. Pod záminkou, že ho trápí průjem, odbíhal co chvíli od jednání s jedněmi k rozhovorům s druhými, takže bylo na vážkách, jaké učiní nakonec rozhodnutí. I když se nevědělo nic určitého, co by se mu dalo vytknout, jeho sláva i všeobecná autorita zřetelně pobledla.

Veřejný život se nicméně vrátil do stavu jakéhosi klidu. Jeho účastníci se mohli pouze obávat, jestli to není klid před bouří. Nebo spíš před bouřemi.

LÉTA ZRÁNÍ

Čas plynul jako proudné vody řeky Tibery. Den za dnem mizel nenávratně v jeho hlubinách. Maličký Gaius se měl k světu. Nabýval na váze a vyrůstal v čiperného, hezkého hošíka a chlapce. Jeho málomluvný, neprůbojný otec, který byl jako praetor nucen často pobývat mimo domov, nezářil při svých návratech žasl, jak jeho synáček zatím zase povyrosl a vyspěl. Matka Aurelie, autoritativní žena starořímské ražby, přísně dbala, aby jejímu vytouženému dítěti nikdy nechybělo nic, co mu mohlo jít k duhu a co se poskytovalo a dopřávalo v té době dětem v římských aristokratických rodinách.

Jakmile povyrosl tak, že už nebyl odkázán na ležení v kolébce, pravidelné přísávání k štědrým prsům kojné a na laskavé ruce chůvy, která ho omývala a měnila mu pleny, hrával si s dětmi plebejců z okolí na zahradě rodného domu i venku na ulici a také na travnatých paloučích za městem, na slepou bábu, na schovávanou, na honěnou... Obě starší sestry už byly provdané a žily každá jinde, takže na hraní s nimi nemohl počítat. Ostatně dívčí hry byly a jsou dodnes trochu jiné. Ke klukovským zálibám postupem času přibyla jízda na koni, zpočátku nahrazovaném dřevěnou napodobeninou na čtyřech nohách nebo houpacím podstavci. Jako na koně se při klukovském dovádění sedalo také na záda kamarádů lezoucích po čtyřech, či dokonce na ramena těch statnějších, kteří při této hře dokázali chodit po dvou, i když se třeba potáčeli pod tíhou jezdců. Do nevinných dětských radovánek a kratochvílí se s přibývajícím věkem a vzrůstem proplétalo čím dál oblíbenější soutěžení v rychlosti, hbitosti, obratnosti a síle. Kdo kam dřív doběhne, kdo dál doskočí nebo zdolá větší výšku při skákání přes natažený provaz. Šplhalo se na stromy, lezlo přes zeď a házelo se kamením na dálku i na cíl. Kluci také rádi zápasili jeden s druhým v úporné snaze povalit soupeře na záda anebo šermovali klacky či dřevěnými napodobeninami mečů při hře na vojáky nebo gladiátory. Docházelo ovšem začasť k rozmiškám, hádkám a nakonec i k zlostným pranicím a vysloveným rvačkám, při nichž ukápló i trochu krve z nosu a naskočila nějaká ta boule na hlavě anebo pár modřin po těle. Matka Aurelie, navzdory svému bděle starostlivému dohledu na synovo bezpečí i přiměřené pohodlí, ponechávala mu naprostou

volnost v klukovském skotačení, i když někdy sklouzávalo až k uličnické nevázanosti. Nechtěla mít ze syna ufnukaného mazánka. Přála si, aby se zoceloval pro životní úděl, který mu přisoudila. Důrazně mu vštěpovala: „Snaž se být ve všem, co děláš, první a nejlepší ze všech! Nedej se nikým a v ničem porazit! Když tě někdo napadne, vždycky se braň, za žádnou cenu se nevzdávej a každou ránu pohotově vrať!“

Již samo příbuzenství se slavným a mocným strýcem, vojevůdcem a konzulem Gaiem Mariem, poskytovalo nejmladší ratolesti rodu Caesarů zářivý životní vzor, bylo pro něj důvodem k hrdosti a zároveň mu slibovalo přízeň otvírající cestu k dosahování hvězdných cílů. Prozíravá matka Aurelia však moudře nespolehala jen na protekci, jejíž trvání a účinnost závisí na panujících poměrech, právě tak nestálých a snadno proměnlivých jako počasí. Uvědomovala si, že k zajištění úspěšné budoucnosti jejího vroucně milovaného syna samo o sobě nepostačí ani synovství praetora ani božský původ rodu. Byla odhodlána ho vychovat tak, aby na sebe pohlížel jako na výjimečnou bytost, prodchnutou vědomím vlastní ceny a hrdostí, že je nejenom nositelem, ale i pokračovatelem a rozmnožitelem nad jiné slavných rodinných tradic. Pro dítě z aristokratické, i když lidumilné vrstvy, bylo důležité, aby bylo podrobováno cílevědomé přípravě na co nejuspěšnější uplatnění, které přinese rodině slávu a všeobecnou vážnost. Mohl docházet do některé ze dvou desítek římských škol, kde se vyučovalo, někdy i pod přístřešky na ulicích, před zraky veřejnosti. Žáci si osvojovali čtení a psaní rydlem na voskovou tabulku i počítání s pomocí počítadla z korálek navlečených na několika drátech zasazených do dřevěného rámečku, latinskou gramatiku a další užitečné znalosti i dovednosti.

Matka Aurelia zvolila pro svého syna v urozených rodinách obvyklou možnost zařídit mu vzdělávání doma. Jeho prvním učitelem se stal grammaticus Marcus Antonius Gnyphon, propuštěný otrok, původem Gal (podle jiného zdroje pocházející z helénského východu). Usedal den co den se svým žákem v knihovně vily a trpělivě ho učil vnímat a vrývat si do paměti rozdíly v podobě jednotlivých písmen latinské abecedy a pečlivě, spolehlivě je rozpoznávat a pečlivě hrotem písátka je vrývat do vosku psací tabulky. Následovalo hlasité čtení jednotlivých písmen a z nich sestavených slov po slabikách a pak už i vcelku a posléze v souvislých větných seskupeních, tak jak se to žáci učí dodnes,

aby si osvojili obsahově vnímanou četbu písemných sdělení. Učil se samozřejmě také naopak zase slyšená slova zaznamenávat do vosku s vyhlazováním a opravováním chybných tahů. Postupně zvládl i psaní na papyrus nebo pergamen seříznutým ptačím brkem namáčeným do tekutého černidla. Pro malého a čím dál většího Gaia bylo vzrušující nabývat pod Gnyphonovým vedením těchto dovedností. Osvojoval si je s dychtivostí, která mu umožnila zvládat výuku s překvapivou rychlostí. V příhodné době Gnyphon umožňoval Gaiovi pronikat i do dalších oblastí vzdělanosti. Zdokonaloval své znalosti latinské gramatiky a pravopisu a zároveň si osvojoval i řečtinu, tehdy druhý jazyk římských vzdělanců. Časem četl Homérovu Iliadu nejenom v latinském překladu, ale i v původním řeckém znění. Gnyphon ho začal učit i základům rétoriky, jejíž ovládnutí bylo nezbytným předpokladem politické kariéry, jaká Gaia Julia čekala.

Matka Aurelia občas neslyšně vstupovala do knihovny a s viditelným uspokojením ode dveří sledovala, jak probíhá soukromé vyučování jejího syna, šťastna, že je v péči proslulého a všeobecně váženého učitele.

Často Gaia po vyučování odváděla k posezení v atriu nebo k procházce po zahradě. Při niterném rozmlouvání ve dvou jako milující matka nahlížela do vyzrávající chlapecké duše a znovu a znovu zasévala do citlivě zkyprované půdy jeho myšlenek nabádavá slova: „Nikdy nezapomínej, že pocházíš z rodu spřízněného s bohy, že jsi potomkem zakladatelů Říma a že jedním z tvých předků byl i veliký král Ancus Marcius. Nikdy se proto před nikým nepokořuj! Jednej vždy tak, abys mohl být hrdý na sebe a na své činy. Vše, co děláš, hled' dokončit, jak sis předsevzal. Nikdy se nevzdávej! Tvou povinností je za všech okolností vítězit. Nejenom silou paží a mečem, ale i rozumem, chytrostí, vytrvalostí a železnou vůlí.“

Odpoledne přicházel do vily cvičitel, který pečoval o rozvoj Gaiovy tělesné zdatnosti. Štíhlý, černovlasý chlapec s pronikavými očima podle jeho pokynů prováděl s neúnavnou zarputilostí gymnastické cviky k posilování svalstva celého těla. Cvičil se v rychlém i vytrvalém běhu, ve skocích do výšky i do dálky. Cvičitel mu do úmoru velel: „Dřep! Vztyk! Dřep! Vztyk!“ Nutil ho desetkrát a třeba i dvacetkrát se vrhat k zemi a zase mrštně vyskakovat. Vleže na břicho zvedat silou paží trup mnohokrát za sebou a také opakovaně vzpírat až nad hlavu břemena

stupňované hmotnosti, čím dál těžší klády a balvany. Rovněž s ním trénoval hod diskem i házení a vrhání různě velkých a těžkých kamenů. Čas od času spolu chodili k Tibeře zdokonalovat se v plavání, které si chlapec snaživě osvojoval s vědomím, že je pro vojevůdce, jímž si předsevzal být, naprosto nezbytné.

Vysloužilý centurion, šedovlasý hranáč, kterého pro Gaiův vojenský výcvik Aurelii doporučil švagr Marius, jeho někdejší velitel, chodil chlapce cvičit v zacházení s mečem a štítem při boji zblízka, v používání oštěpu k bodání i házení na přiměřenou vzdálenost s co největší jistotou zásahu. S obrovským potěšením se chlapec cvičil v jízdě na koni.

„Váš syn je rozený jezdec, paní,“ chválil ho cvičitel na dotaz matky, jak je s Gaiem spokojen. „Má cit pro koně a umí s ním splynout v jedno tělo. Dobře se drží v sedle a umí koně řídit, uzdou i koleny a citlivě pobízet patami.“

Matka, hovorná dáma s vysokým nakudrnacným účesem, libující si ve špercích a krásném oblečení, měla další důvod být pyšná na syna, jehož přednostmi se v rozhovorech s přítelkyněmi ráda pochlubila. Otec, který vinou své úřední zaneprázdněnosti měl na syna mnohem méně času, neregistroval tak často a s takovým přehledem každý sebemenší pokrok v jeho vyspívání a také s ním vzhledem k své málomluvnosti vedl výchovné rozmluvy nesrovnatelně vzácněji než Aurelia. Synovo citové přilnutí k němu nebylo tudíž tak těsné, ani tak vroucí jako k matce. Obdivoval však otcův mužný zjev, pohlednou tvář vykazující zjevnou podobu s ním jako nepopíratelný důkaz otcovství, jeho uvážlivost v řeči i v pohybech, a kdykoli se otcí podařilo najít si pro něj volnou chvíli, se zájmem naslouchal jeho vyprávění o hrdinských činech a zásluhách předků: „Julus, zakladatel našeho rodu Juliů, totožný s Aeneovým synem Askaniem, vládl v městě Alba Longa. Když se jeho města zmocnil Tullius Hostilius, uchýlil se Askanius s několika dalšími významnými muži i s rodinami do Říma. Z vládce se tak stal římský patricij. Juliové, můj synu, již před pěti sty lety zastávali nejvyšší funkce. V dalším století žel nastal úpadek vlivu a vážnosti rodu. Je na čase vrátit mu jeho někdejší postavení. O to se již přičinil tvůj praděk i děd, kteří se stali konzuly. A to je teď náš úkol. Můj i tvůj.“

Gaia zaujal i otcův výklad božského původu rodu Juliů: „Když Aeneas, zakladatel Říma, zemřel, jeho syn Askanius Julus, o němž jsem ti

jíž vyprávěl, založil jeho kult a postavil mu chrám v městě Alba Longa. Vzával jej jako patrona a ochránce své vlády v tomto městě.“

„A jak se stalo, otče, že Juliové uctívají Apollona?!“

„Shodou náhodných okolností. Náš předek konzul Gaius Julius před více než čtyřmi stoletími zasvětil v Římě první chrám Apollonovi, připodobňovanému za oněch časů k Jupiterovu synovi Vidiovisovi, jehož kult se pěstoval v Bovillu. Městě založeném Juliem Askaniem, který stal se vládcem i knězem tohoto božstva.“

Gaius si uvědoměle ukládal do paměti historii svého rodu, neboť byl poučen svým učitelem Gnyphonem, že znalost minulosti projasňuje budoucnost. Počalo v něm klíčit přesvědčení, že bohové jej předurčili k velikým činům. Jeho postupné vyzrávání a cílevědomé směřování k cílům naplňujícím toto předurčení, v něž uvěřil, souvisí neodlučitelně s poměry, do nichž byl svým narozením vklíněn a které určovaly směr jeho životních cest. Bez jejich znalosti asi nelze plně pochopit a ocenit velikost a význam toho, co je mu v celé složitosti a rozpornosti dění souzeno v budoucnu vykonat.

ČAS VICHRNNÝCH UDÁLOSTÍ

Poměry panující tou dobou v Římě vnucovaly dojem, že stát zmítaný chronickými neduhy netrpělivě čeká na velké činy. Otec zasvěcoval Gaia do půtek, které spolu v senátu sváděli optimáti, politické seskupení zastánců římské nobility, s populáry vedenými strýcem Mariem, usilujícími o reformy k nápravě společenských poměrů. Hlavně k odstranění občanské nerovnoprávnosti a potlačení rostoucí chudoby. Rozpory se přenášely i do ulic, kde docházelo k bitkám stoupenců obou těchto stran, do nichž se ochotně zapojovali výtržníci a rváči libující si v násilnostech. S rostoucí naléhavostí vyvstávala nezbytnost velkých nápravných činů zároveň s otázkou, zda se najde osobnost schopná je vykonat. Bratři Gracchové blahé paměti se o to pokusili, ale oba svou snahu zaplatili životem. Také předáci kolonie Frege-lae, kteří roku 125 př. n. l. podnikli vzpouru proti zkorumpované nadvládě římské senátní nobility, při jejím brutálním potlačování vojskem skončili předčasně smrtí v bojích nebo pod meči katů. Přísní cenzoři dohlíželi, aby vládní pravomoci senátu zůstávaly omezeny na okruh příslušníků starobylé šlechty, zaručující, že zákony a jimi určené společenské poměry nebudou vystaveny jakýmkoli změnám poškozujícím její zájmy.

V roce 91 př. n. l. se však ze zatuchlých stojatých vod římské politiky vynořil přece jenom odvážlivec usilující o narovnání pokřivenin v organismu Římské republiky. Tribun lidu Marcus Livius Drusus, důsledný, rozumný, prozíravý muž, pocházející z velice bohaté a vlivné rodiny, syn jednoho z nejsršatějších odpůrců reformátora Gaia Graccha. V protikladu k otci se kupodivu navracel s porozuměním ke Gracchovým ozdravným záměrům. S obdivuhodnou smělostí a bojovným sebevědomím předkládal v senátu ke schválení celou řadu zákonů, které silně připomínaly někdejší bezvýchledné snažení obou zavražděných bratří.

Především se domáhal udělování římského občanství obyvatelům spojeneckých provincií v Itálii. Proti tomu se zvedla mohutná vlna nesouhlasu. Senátoři z řad optimátů i equitů se rozčileně tázali: Co sleduje tento Drusus svými návrhy? Chce snad povalit republiku a stát se doživotním diktátorem? Nejvíce je pobuřovala představa, že by se o své stavovské výsady a zisky měli dělit s bezpočtem Italiků, kteří by jako římsští občané měli stejná práva jako oni.

Antický historik Festus, který zřejmě nepatřil k Drusovým obdivovatelům, jej charakterizuje nepřilíš lichotivými slovy: „Marcus Livius Drusus, člověk se skvělým původem i skvělou výmluvností, ale ctižádostivec a povýšenec... V hodnosti tribuna lidu slíbil Latinům římské občanství, lidu půdu, jezdcům senát, senátu soudy. Byl více než štědrý – dokonce sám přiznal, že nezanechal k rozdaní nikomu nic kromě vzduchu a bláta. A tak když už neměl peníze, dopustil se vícekrát nevhodného jednání.“ Jakého? Význačného Mauretánce Mugudulsu, který byl pro neshody s králem Bocchem nucen uprchnout ze země do Říma, zrádně zadržel a za velké peníze vydal Bocchovi, nedávnému Jugurthovu spojenci a nepříteli Říma. Král dal Mugudulsu rozdupat slonem. Mimo to Drusus věznil syna numidského krále Adherbala jako rukojmí, za jehož propuštění doufal od jeho otce vymoci tučné výkupné. Svému odpůrci Caepionovi, který se stavěl proti jeho zákonům, vyhrožoval, ať se nediví, až ho někdo shodí z Tarpejské skály. Konzula Philippa, odmítajícího jeho agrární zákony, uchopil na shromáždění lidu oběma rukama za krk a přiškrtl ho tak silně, až se mu spustila z nosu krev. A ještě se mu posmíval, že to není krev z nosu, ale kořeněná omáčka, kterou se přecpal při svém bařtipánském hodokvasu. Festus dodává: „Potom se z výsluní přízně ocitl v nemilosti. Zatímco lid se radoval z darovaných pozemků, ti, kdo o ně přišli, byli nešťastní, jezdci vybraní do senátu byli potěšeni, ti, kteří byli opomenuti, si stěžovali, senát byl nadšen zastoupením na soudech, ale těžce nesl, že se o ně musí dělit s jezdci. Proto byl Livius (Drusus) znepokojen, zda se mu podaří odložit požadavky Latinů, kteří se dožadovali slíbeného římského občanství, na pozdější dobu...“ Kteréhosi dne se podle Festa Drusus náhle na veřejnosti zhroutil, patrně v důsledku nervového vypětí anebo v záchvatu padoucnice či žaludečních potíží. Domů ho lidé donesli v bezvládném stavu. Po celé Itálii se konaly oficiální sliby a prosby bohům pro jeho uzdravení

Ačkoli byl nepřitelem konzula Philippa, zachránil mu život varováním, že se ho Latinové kvůli odmítání jejich římského občanství chystají na Albské hoře zabít. V senátu byl přesto obviněn jako strůjce vražedného záměru. Při návratu domů jej na ulici zabil najatý vrah. (Podle jiné zprávy přišel o život tak, že v okamžiku, kdy na zápraží svého domu vítal hosty, úkladný vrah, který se mezi ně vmísil, náhle k němu přiskočil